

VYSOKÁ ŠKOLA POLYTECHNICKÁ JIHLAVA

Katedra cestovního ruchu

**Technické památky a jejich význam pro cestovní ruch
v České republice**

Bakalářská práce

Autor: Tereza Koucká

Vedoucí práce: RNDr. Eva Janoušková, Ph.D.

Jihlava 2011

Zadání bakalářské práce

Anotace

KOUCKÁ, Tereza: Technické památky a jejich význam pro cestovní ruch v České republice. Bakalářská práce. Vysoká škola polytechnická Jihlava. Katedra cestovního ruchu. Vedoucí práce RNDr. Eva Janoušková, Ph.D. Stupeň odborné kvalifikace: bakalář. Jihlava 2011. 79 stran.

Má bakalářská práce poukazuje na technické památky a jejich význam pro cestovní ruch v České republice. Obsahuje teoretickou a praktickou část. V té teoretické jsem se zaměřila na obecnou charakteristiku technických památek, jejich ochranu a význam pro cestovní ruch. V praktické části jsem vyhodnotila marketingový výzkum prováděný formou osobního dotazování i formou elektronickou mezi veřejností.

Klíčová slova

Technické památky. Výrobní odvětví. Výrobně-technické stavby.

Annotation

KOUCKÁ, Tereza: Technical sights. Bachelor work. College of Polytechnics Jihlava. Tourism department. The work supervisor RNDr. Eva Janoušková, Ph.D. Qualification degree: bachelor. Jihlava 2011. 79 pages.

My bachelor work is focused on technical sights and their meaning for tourism in the Czech Republic. This bachelor work consists of two parts. Firstly is the theoretical part, and secondly is the practical part. The theoretical part is focused on general characteristics of the technical sights, their protection and meaning for tourism. In practical part, I did a marketing survey, both electronically and by questioning the public.

Key words

Technical sights. Producing branch. Production-technical buildings.

Na tomto místě bych ráda poděkovala mé vedoucí práce RNDr. Evě Janouškové, Ph.D., za rady a pomoc při zpracování bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat paní Ing. arch. Evě Dvořákové za ochotu a odborný výklad k tématu a v neposlední řadě všem respondentům, kteří mi věnovali čas. Ráda bych poděkovala také své rodině, všem blízkým a přátelům a zaměstnancům městské knihovny v Písku, kteří mě při vytváření této práce podpořili, a bez jejich pomoci by nebylo možné práci dokončit.

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je původní a zpracoval/a jsem ji samostatně. Prohlašuji, že citace použitých pramenů je úplná, že jsem v práci neporušil/a autorská práva (ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, v platném znění, dále též „AZ“).

Souhlasím s umístěním bakalářské práce v knihovně VŠPJ a s jejím užitím k výuce nebo k vlastní vnitřní potřebě VŠPJ .

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje **AZ**, zejména § 60 (školní dílo).

Beru na vědomí, že VŠPJ má právo na uzavření licenční smlouvy o užití mé bakalářské práce a prohlašuji, že **s o u h l a s í m** s případným užitím mé bakalářské práce (prodej, zapůjčení apod.).

Jsem si vědom/a toho, že užít své bakalářské práce či poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠPJ, která má právo ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, vynaložených vysokou školou na vytvoření díla (až do jejich skutečné výše), z výdělku dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence.

V Jihlavě dne

.....

Podpis

Obsah

1	Úvod a cíl práce	12
2	Teoretická část	13
2.1	Historie technických památek	13
2.1.1	Ochrana technických památek České republiky	13
2.1.2	Ochrana technických památek ve světě	15
2.1.3	Zákon o státní památkové péči	15
2.2	Technické památky a UNESCO	18
2.2.1	Charakteristika UNESCO	18
2.2.2	Česká republika a UNESCO	18
2.2.3	Ochrana technických památek pod UNESCO	20
2.3	Výrobně-technické stavby	24
2.3.1	Vznik výrobně-technických staveb	24
2.3.2	Stavby před-industriálního období	25
2.3.3	Stavby industriálního období	26
2.4	Charakteristika technických památek	28
2.4.1	Definice technických památek	28
2.4.2	Klasifikace technických památek	28
2.4.3	Organizace a orgány při technických památkách	29
2.5	Výrobní odvětví a technické památky	30
2.5.1	Hornictví	30
2.5.2	Hutnictví	30
2.5.3	Dřevo a jeho zpracování	31
2.5.4	Papírenství	31
2.5.5	Pivovarnictví	32
2.5.6	Sklářství	32
2.5.7	Vodohospodářství	33
2.5.8	Vojenství	34
2.6	Postavení v cestovním ruchu	36
3	Praktická část	38
3.1	Zhodnocení výzkumu mezi odborníky	39
3.2	Vyhodnocení marketingového výzkumu mezi veřejností	40
3.2.1	Shrnutí marketingového výzkumu	57

3.3	Průběh tvorby práce a doporučení	59
4	Závěr	61
	Seznam použité literatury	62
	Přílohy	65

Seznam grafů a tabulek

Seznam grafů:

Graf č. 1: Slyšeli jste někdy pojem technická památka?.....	38
Graf č. 2: Je pro vás technická památka zcela nový pojem?.....	39
Graf č. 3: Co si vybavíte pod pojmem technická památka?.....	40
Graf č. 4: Navštívil/a jste někdy technickou památku?.....	41
Graf č. 5: Pokud ano, tak kterou?.....	42
Graf č. 6: Co vás v navštívené destinaci zajímá nejvíce?.....	43
Graf č. 7: Věděl/a jste, že má Česká republika v nominaci 3 technické památky na seznam UNESCO?.....	44
Graf č. 8: Dokážou technické památky konkurovat kulturně historickým památkám, při návštěvě daného regionu? Co se týká atraktivity a zájmu o návštěvu regionu?.....	45
Graf č. 9: Dokázal/a byste zmínit technické památky ve vašem kraji?.....	46
Graf č. 10: Kdybyste měl/a navštívit Český Krumlov. Seřad'te prosím památku s největší atraktivitou od nejvyšší po nejnižší.....	47
Graf č. 11: Věděl/a jste, že technickou památkou je i např. Karlův most, důl Michal v Ostravě, koněspřežní železnice z Českých Budějovic do Lince?.....	49
Graf č. 12: Pokud byste měl/a možnost navštívit technickou památku, její zaměření by bylo?.....	50
Graf č. 13: Jste ochoten/ochotna uvést místo vašeho bydliště?.....	51
Graf č. 14: Pohlaví respondenta.....	52
Graf č. 15: Váš věk je?.....	53

Seznam tabulek:

Tab. 1: Seznam památek České republiky na seznamu UNESCO [10].....	18
Tab. 2: Seznam zemí, na jejichž území leží industriální památky zapsané na seznamu UNESCO [12,20]... ..	20
Tab. 3: Seznam technických Národních kulturních památek [www.monumnet.cz]	34

Seznam používaných zkratk

Aj. – a jiné

Č. – číslo

ČKAIT – Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků

ČNR – Česká národní rada

ČŠÚ – Český statistický úřad

ČSSI – Česká společnost pro systémovou integraci

ČVUT – České vysoké učení technické

Hl. – hektolitr

ICOMOS – Mezinárodní rada pro památky a sídla

Mj. – mimo jiné

M – metr

Např. – například

NKP – Národní kulturní památka

NPÚ – Národní památkový ústav

OKEČ – Odvětvová klasifikace ekonomických činností

OSN – Organizace spojených národů

Př. n. l – Před naším letopočtem

Sb. – sbírky

St. – Století

TICCIH – The international Committee for the Conservation of the Industrial Heritage,

Tzv. – takzvaný

UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

1 Úvod a cíl práce

Jako téma mé bakalářské práce jsem si zvolila technické památky. Česká republika, ležící v srdci Evropy, má mnoho skvostů. Může se pochlubit kulturními památkami s dlouholetou historií, architektonickými památkami, přírodními památkami jako jsou např. naše čtyři národní parky a jiné přírodní rezervace či chráněné krajinné oblasti. Nabízí sportovní vyžití, cyklotrasy, kempy, velmi oblíbené je také rybaření na místních řekách a přehradách. Ať už je to Praha nebo Písek všechna místa jsou úzce provázána technickými atraktivitami. Využíváme mosty, železniční dopravu, čekáme na nádražích, jen tyto příklady z mnoha mají technický charakter. Často kolem nich chodíme, nevnímáme je možná tak, jak by si zasloužily.

V mé práci se zaměřím na jejich charakteristiku, význam a ochranu v České republice. Některé technické památky chátrají, stojí ladem a čeká se na jejich zbourání. Některé se využívají dále, např. přestavbou na bytové domy, mluvím tedy o továrních halách. Z jiných se udělá muzeum. Ne všechny památky technického charakteru jsou u nás chráněné jako kulturní památky. Cílem práce je porovnání s kulturně historickými památkami, jejich postavení v cestovním ruchu, zájem a vědomí veřejnosti.

Toto téma mi nikdy nebylo tak blízké až doposud. Při zpracovávání práce jsem měla možnost mluvit s odborníky a dozvědět se mnohem více. Publikací mnoho nebylo a tak jsem byla vděčná za každé slovo. V práci jsem se logicky nesoustředila na všechny zapsané kulturní památky technického směru, ale pouze některé a spíše obecně pojednávám o jejich problematice.

V praktické části jsem vyhodnotila dotazníky, na které jsem se buď osobně, nebo elektronicky dotazovala. Respondenty byli jak široká veřejnost, tak odborníci. Krátce jsem shrnula i názor odborníků na technické památky. V závěru jsem se soustředila na to, co jsem přinesla nového, co z celé práce vyplývá a jaké jsou závěry a cíle.

2 Teoretická část

2.1 Historie technických památek

2.1.1 Ochrana technických památek České republiky

Každá společnost se snaží pečovat o své kulturní tradice, mezi které architektura i technika nesporně patří. Česká republika je země bohatá na kulturní a historické památky ale existují i technické památky, které jsou neméně zajímavé, avšak stojí stranou pozornosti, přitom jsou svědectvím o dovednosti českých rukou. Pokud se podíváme do historie, sehrály české země v rámci Rakouska-Uherska významnou roli v době průmyslové revoluce. Jako příklad můžeme uvést první velkou koněspřežnou železnici z Českých Budějovic do Lince, nebo průkopnické vynálezy v potravinářském průmyslu, jak cukrovarnickém tak pivovarnickém. Také strojírenství a textilní průmysl nezaostávaly za světem. Tendence k ochraně technických objektů jsou patrné již v období První republiky. První výzva k záchraně technických památek byla zveřejněna v Národních listech z roku 1924. [1,3,5]

Vlastní ochranu technickým památkám u nás zajistil zákon o kulturních památkách, jednalo se o poměrně osvícený zákon č. 22 z roku 1958. Tehdy se památková péče začala více zabývat i památkami vědy, techniky a výroby, zjednodušeně technickými památkami. Do státního seznamu kulturních památek bylo tehdy zapsáno přes 1 000 nemovitých památek (objektů a areálů), postupem času byl tento seznam doplňován. Zpočátku byly chráněny a byl kladen důraz na památky s doloženou unikátností, stářím, architektonickou kvalitou a ojedinělostí objektu. Soupis byl jednoznačně nevyvážený co do období vzniku, lokalit i odvětví a bohužel bylo, při zápisu do seznamu, k technickým památkám přihlíženo jen okrajově. Ochrana movitých technických památek (strojů, zařízení či výrobků) se podařila pouze částečně. [1,5]

Tento zákon byl nahrazen zákonem o státní památkové péči z roku 1987 a i další zápisy technických památek do 70. let 20. století byly prováděny u vyloženě technických děl, jako jsou mosty, vodní díla nebo u výrobních staveb z před-industriálního období. Výhodou byl jejich vztah k obdobím s architektonickými slohy, ale také, že industriální éra 19. století, se svými projevy, byla považována za etapu vývoje společnosti, kterou není potřeba chránit ani mapovat. Jedna z příčin souvisela s negativním hodnocením

architektury 19. století jako nestylové, výrobně-technické stavby byly velmi stavebně zanedbané, byly vnímány jako zdroje hluku a nevhodných pracovních podmínek. [5]

Vedle klasické ochrany, ze zákona, můžeme technické památky zachránit i jejich přenesením, jeden z největších transferů, který proběhl v 70. letech 20. století u nás, a který můžeme označit za evropskou raritu, je přenesení řetězového mostu, který byl původně vybudován u Podolí přes řeku Vltavu, na nové místo u obce Stádlec na Tábořsku. [1]

Další metodou je plošná ochrana formou památkové rezervace nebo památkové zóny. V České republice jsou města chráněna jako památkové rezervace, existuje také památková rezervace technického dědictví, kterou je Stará huť u Adamova v Moravském krasu, dnes muzeum, které je ideální příklad využití technické památky. Ne všechny technické památky se mohou stát muzei, neboť ne všechny mají takové parametry, aby se mohly využít dále. Hlavně objekty vytvořené k jednomu účelu, mají velmi malou šanci k novému využití, příklad mohou být vápenky, vysoké pece či těžní věže. Často se jedná o jedinou dominantu obce či krajiny, kdy po útlumu hornictví v současné době zaniká řada dolů, které dokládaly lidskou činnost v regionu. Jejich další využití je velmi obtížné. V neposlední řadě se jedná také o kanály, mlýny, hamry, rybniční soustavy a další zařízení, která využívají vodní a větrnou energii. Za druhou skupinu můžeme považovat stavby víceúčelové, mají kratší historii a pocházejí z většiny z období průmyslové revoluce. Jedná se o bývalé textilní továrny, montážní haly, strojírenské závody a sklady, ležící na okrajích měst a jejichž stavební podstatou je univerzální vnitřní prostor. Ty se novému využití nabízejí, buď formou nové výroby, kulturního či společenského využití, nebo i pro nový styl bydlení. Tzv. loftové byty jsou moderní byty, vzniklé přestavbou starých továrních a průmyslových budov a vyznačují se vysokými, trámovými stropy, cihlovými zdmi a charakteristická je vzdušnost. [1,6]

Nejvyšší stupeň ochrany v České republice je prohlášení památky za národní kulturní památku – NKP. Takto je u nás chráněno 20 technických památek. Jako např. Karlův most, koněspřežní železnice z Českých Budějovic do Lince, most v Písku, most ve Stádleci u Tábora, pevnost Dobrošov u Tábora, důl Michal v Ostravě, mlýn ve Slupci u Znojma, třeboňská rybniční soustava, papírna ve Velkých Losínách, důl Hlubina, vysoké pece Vítkovických železáren v Ostravě aj. [1]

2.1.2 Ochrana technických památek ve světě

Ve světě se situace postupně měnila a přehodnocoval se názor na stopadesátileté období neuvěřitelného pokroku v rozvoji techniky, na prahu nové etapy vývoje společnosti se postupně začala formulovat i potřeba zachovat industriální dědictví pro další generace. V Anglii, která je kolébkou průmyslové revoluce, se zrodila průmyslová archeologie, věda, která definuje každou stavbu či budovu, ilustrující prvopočátky a rozvoj průmyslu a dopravy. Například J. M. Richards formuloval již v 50. letech první upozornění na kvalitu industriální architektury. V roce 1971 byla vytvořena Mezinárodní komise pro ochranu průmyslového dědictví TICCIH při UNESCO. Za cíl měla koordinovat a organizovat mezinárodní spolupráci při záchraně průmyslového dědictví. První kongres TICCIH proběhl v roce 1973 v Ironbridge Gorge museum, další se konaly každé dva až tři roky většinou v evropských zemích. Roku 1978 byly formulovány stanovy, podle nich má organizace sloužit jako mezinárodní platforma pro výzkum, ochranu a propagaci průmyslového dědictví. Samotnou podstatu industriálního dědictví shrnuje v sedmi bodech Charta průmyslového dědictví, která byla podepsána delegáty na mezinárodním kongresu v ruském Nižním Tagilu v roce 2003. Mimo jiné definuje hlavní priority a způsoby, jak tuto součást kulturního dědictví chránit a zachovat. [1,21]

2.1.3 Zákon o státní památkové péči

Neboli památkový zákon, v plném znění zákona č. 20/1987 Sb. Zákon České národní rady ze dne 30. března 1987, o státní památkové péči (ve znění zákona ČNR č. 425/1990 Sb.). Zákon byl několikrát novelizován, skládá se ze 6 částí a příloh a je rozsáhlý. V tomto odstavci si zmíníme ty základní poznatky. Část první neboli základní ustanovení uvádí hlavní účel: „*Stát chrání kulturní památky jako nedílnou součást kulturního dědictví lidu, svědectví jeho dějin, významného činitele životního prostředí a nenahraditelné bohatství státu. Účelem zákona je vytvořit všestranné podmínky pro další prohlubování politickoorganizační a kulturně výchovné funkce státu při péči o kulturní památky, o jejich zachování, zpřístupňování a vhodné využívání, aby se podílely na rozvoji kultury, umění, vědy a vzdělávání, formování tradic a vlastenectví, na estetické výchově pracujících a tím přispívaly k dalšímu rozvoji společnosti.*“ [7]

Kulturní památkou se dle zákona rozumí: „*Za kulturní památky podle tohoto zákona prohlašuje ministerstvo kultury České republiky nemovitě a movité věci, popřípadě jejich soubory,*

a) které jsou významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti, jako projevy tvůrčích schopností a práce člověka z nejrůznějších oborů lidské činnosti, pro jejich hodnoty revoluční, historické, umělecké, vědecké a technické,

b) které mají přímý vztah k významným osobnostem a historickým událostem.“ [7]

Prohlášení věcí za kulturní památky má na starosti Ministerstvo kultury, před jejich vyhlášením si vyžádá vyjádření krajského a obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Na návrh Akademie věd prohlašuje Ministerstvo kultury archeologický nález. Vlastník má právo na vyjádření a má povinnost chránit věc před poškozením, odcizením a zničením a musí hlásit změnu vlastnictví, užívání a správy. Po vyhlášení věci za kulturní památku, vyrozumí Ministerstvo kultury písemně vlastníka, krajský úřad a obecní úřad obce s rozšířenou působností ale také odbornou organizaci státní památkové péče a u archeologických nálezů též Akademii věd České republiky. [7]

Národní kulturní památkou se dle zákona rozumí: „*Kulturní památky, které tvoří nejvýznamnější součást kulturního bohatství národa, prohlašuje vláda České republiky nařízením za národní kulturní památky a stanoví podmínky jejich ochrany. Vláda České republiky nařízením stanoví obecné podmínky zabezpečování státní památkové péče o národní kulturní památky.“ [7]*

Zákon také definuje památkové rezervace či památkové zóny, velmi důležitá je evidence kulturních památek, kterou zákon uvádí. Kulturní památky se evidují do Ústředního seznamu kulturních památek České republiky, který vede odborná organizace státní památkové péče. Krajské úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností si vedou vlastní seznamy kulturních památek svých územních obvodů. Čerpají z výpisů z ústředního seznamu. [7]

Část druhá definuje péči o kulturní památky a ochranu a užívání kulturních památek, vlastník je povinen na vlastní náklady pečovat o památku, chránit ji před poškozením ohrožením a odcizením. Třetí část zákona se zabývá archeologickými výzkumy a nálezy, kdo má oprávnění k archeologickým výzkumům, jedině Archeologický ústav

Akademie věd České republiky ale i s jeho povolením můžou provádět výzkumy vysoké školy, za daných podmínek. Čtvrtá část zmiňuje orgány a organizace státní památkové péče. Jejich organizační uspořádání. Bezpochybně sem patří Ministerstvo kultury, krajské úřady a obecní úřady obce s rozšířenou působností, odborná organizace státní památkové péče je podřízena ministerstvu kultury. Památková inspekce, zřízena Ministerstvem kultury, je kontrolní orgán, který vykonává ústřední dozor nad dodržováním tohoto zákona a předpisů. Tedy hlavně dozírá, zda a jak je zabezpečována komplexní péče o kulturní památky, dodržování pravidel, předpisů rozhodnutí vydaných ministerstvem kultury. [7]

Část pátá zahrnuje opatření při porušení povinností, obecní úřad obce s rozšířenou působností může uložit pokutu právnickým a fyzickým osobám při výkonu podnikání ve výši až 2 000 000 Kč, krajský úřad až do výše 4 000 000 Kč. Např. při nechránění věci před poškozením, zničením, nebo když neudrží památku v dobrém stavu a užívá ji způsobem neodpovídajícím jejímu kulturně politickému významu, památkové hodnotě nebo technickému stavu. Poslední částí je šestá, která definuje společná a závěrečná ustanovení. Zákon nabyl účinnosti dne 1. 1. 1988. [7]

Je velmi důležité si říci, že zákon nezná pojem technická památka, tudíž nedefinuje tuto specifikaci. Technické památky si můžeme rozdělit na movité a nemovité, zapsané a nezapsané (jichž je mnoho). Nyní ústřední seznam kulturních památek České republiky eviduje 2 863 kulturních památek technického směru, z nichž 20 má status národní kulturní památka. Seznam se postupem času doplňuje. [Ing. arch. Eva Dvořáková]

2.2 Technické památky a UNESCO

2.2.1 Charakteristika UNESCO

UNESCO je anglická zkratka pro United Nations Educational, Scientific and Cultural organization. Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu je mezinárodní vládní organizace při OSN, založená v roce 1945 v Londýně, se sídlem v Paříži.

Sestavování Seznamu světového dědictví se zakládá na Úmluvě o ochraně světového dědictví, která byla přijata roku 1972. Jedná se o mezinárodní dohodu a země, které úmluvu ratifikovaly (smluvní strany) se staly součástí mezinárodního společenství, mají jednotné poslání a to identifikaci a následnou ochranu světového kulturního a přírodního dědictví. První objekty byly zapsány na seznam v roce 1975. Hodnocení a administrativu zajišťuje Centrum světového dědictví v Paříži. V roce 2011 je na seznamu evidováno 911 objektů a památek, z nichž 704 jsou kulturního, 180 přírodního a 27 smíšeného charakteru ze 151 zemí světa. Památky na seznam hodnotí Výbor pro světové dědictví, který se schází jednou ročně a skládá se z 21 smluvních států Úmluvy a rozhoduje o zápisu či smazání památky ze seznamu. Poslední 34. jednání bylo v roce 2011 v Brazílii. Smluvními státy jsou Austrálie, Bahrajn, Barbados, Brazílie, Kambodža, Čína, Egypt, Estonsko, Etiopie, Francie, Irák, Jordánsko, Mali, Mexiko, Nigérie, Rusko, Jižní Afrika, Švédsko, Švýcarsko, Thajsko, Spojené arabské emiráty. [8,9,20]

2.2.2 Česká republika a UNESCO

V době průmyslové revoluce se Čechy, Morava a Slezsko, v porovnání s ostatními rakouskými zeměmi, vyprofilovaly jako nejprůmyslovější oblast a vynikající strategická poloha v centru Evropy hrála aktivní úlohu v rozvoji techniky a průmyslu. Tudíž České země mají co předvést. Při zamyšlení se nad tím, co z technického a industriálního dědictví bychom mohli světu nabídnout, tak v úvahu připadají obory, které u nás mají dlouholetou tradici. Zmínit můžeme sklárství a historické pivovary, tradice v pěstování chmele a konzumace piva je ve světě velmi známá. Česká republika, jako řada dalších postkomunistických zemí, je ve svých návrzích pro Seznam světového dědictví mírně handicapovaná pozdním přistoupením k Úmluvě a to až v roce 1991. V prvních letech jsme se soustředili na historická města, vesnice s architekturou lidového baroka, vily,

renesanční zámky aj. Od 90. let 20. století se oficiálně prohlašuje kategorie kulturní krajina, u nás se jedná o Lednicko-valtický areál. Technickou památku Česká republika na Seznamu světového dědictví nemá. V nominaci máme celkem 15 objektů, z nichž technického charakteru je rybniční soustava v Třeboňské pánvi (Fishpond Network in the Trebon Basin 2001), obsahující nejvýznamnější části rybničních soustav na Třeboňsku a výroba ručního papíru ve Velkých Losínách (Paper Mill in Velké Losiny 2001). Nejsložitější pro zpracování budou Industriální soubory v Ostravě (Industrial Complexes at Ostrava 2001). Mezi něž patří důl Michal, důl Anselm s hornickým muzeem, větrná jáma ve Vrbici a důl Hlubina a komplex koksovny a vysokých pecí Vítkovických železáren. Česká republika na seznamu UNESCO má 12 hmotných památek a 3 nehmotné památky, mezi něž patří Slováký tanec Verbuňk, masopust a sokolnictví. Na seznamu UNESCO je 160 položek nehmotného kulturního dědictví, Česká republika má již trojí zastoupení. Jako technicko-industriální lokalitu, zapsanou na seznamu, můžeme považovat hornické město Kutnou Horu, kde se těžilo stříbro. [10,11,13,20]

Tab. 1: Seznam památek České republiky na seznamu UNESCO (zdroj:www.unesco-czech.cz)

Název památky	Rok prohlášení na seznam	Popis
Brno – Villa Tugendhat	2001	Nejvýznamnější evropská stavba architekta Ludwiga Miese van der Rohe
Český Krumlov – Státní hrad a zámek Český Krumlov	1992	Druhý největší zámecký komplex v České republice
Holašovice – areál vesnice	1998	Dochovaný středověký systém obytných domů a sýpek, selské baroko
Kroměříž – Arcibiskupský zámek a zahrady	1998	Historie olomouckého biskupství
Kutná Hora – Historické jádro Kutné	1995	Jedinečně dochovaná středověká

Hory s chrámem sv. Barbory a katedrálou Nanebevzetí Panny Marie v Sedlci		urbanistická struktura
Lednice-Valtice – Lednicko-Valtický areál	1996	Barokní architektura s novogoticky upravenou budovou zámku a drobnými stavbami v romantickém stylu
Olomouc – Sloup Nejsvětější Trojice v Olomouci	2000	Výška 35 m, výtvarná koncepce a bohatá figurální výzdoba
Praha – historické centrum	1992	Nejvýznamnější městská památková rezervace u nás
Telč – historické centrum	1992	Unikátní nenarušený komplex historických domů v renesančním a barokním stylu
Třebíč – Bazilika sv. Prokopa a židovská čtvrť	2003	Unikátně zachovaná židovská čtvrť, více jak 120 domů
Žďár nad Sázavou – Poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře	1994	Jeden z nejlepších projektů architekta Jana Blažeje Santiniho-Aichla
Nehmotné památky		
Slovácký Verbuňk	2005	Mužský tanec skočného charakteru
Masopust	2010	Masopustní průvody z Hlinecka
Sokolnictví	2010	Nepřirozenější způsob lovu, dlouholetá česká tradice

2.2.3 Ochrana technických památek pod UNESCO

Pro lepší orientaci a zjednodušení má seznam řadu podskupin, jako jsou národní parky, historická města, archeologické lokality a jiné. Existuje také samostatný seznam lokalit, které se zařazují mezi Industriální lokality (Industrial heritage sites), nebo chcete-li průmyslové dědictví. V této skupině je 40 míst, což na objem všech památek je málo, pokud podrobněji zapátráme tak čistě technických a průmyslových památek je ještě méně. Zápisy, až na výjimku solného dolu v Polsku v roce 1978, byly architektonické skvosty začleňovány později, nejvíce v posledních 5 letech. [20]

V uváděném počtu se skrývá několik hornických měst, s doklady těžby drahých a barevných kovů. Kromě zmiňované Kutné Hory sem patří také např. město Roros v Norsku, kde je třisetletá tradice těžby mědi, anebo City of Potosí v Bolívii, kde se těžilo stříbro. Další skupinou jsou lokality vázané na těžbu soli, zde bychom si mohli uvést Solné doly v Polsku v lokalitě Wieliczka. Početnou skupinou jsou výrobní tovární celky, továrna na zpracování dřeva Verla v jižním Finsku aj. Ve střední Anglii se v údolí Derwent Valley nachází komplex, který obsahuje sérii přádelen z 18.–19. století, s dochovanými dělnickými koloniemi, tato památka má charakter průmyslové krajiny. Na seznamu jsou i dvě železnice, první je horská železnice v Semmeringu v Rakousku, dlouhá 41 km a indická úzkokolejná himálajská železnice Darjeeling, dlouhá 80 km a překonává výškový rozdíl 2 000 m.

Dále v seznamu najdeme dva akvadukty, vodní kanál, důmyslné zavlažovací systémy, hydraulická zdymadla, soustavu mlýnů a kanálů, obrannou linii v Amsterdamu či lokality spojené s těžbou uhlí a zpracováním železné rudy. [20]

Tab. 2: Seznam zemí, na jejichž území leží industriální památky zapsané na seznam UNESCO (zdroj: Zprávy památkové péče, ročník 64,2004+ www.erich.net[12,20])

	Země	Památka	Rok prohlášení
1	Rakousko	Semmering železnice	1998
2	Belgie	Čtyři výtahy na Canal du Centre a jejich okolí	1998
		Muzeum Plantin - Moretus v Antverpách	2005
3	Finsko	Továrna na zpracování dřeva Verla Groundwood and Board Mill	1996
4	Francie	Královské solné doly Salins-les-Bains a Arc-et-Senans	1982
		Canal du Midi	1996
		Pont du Gard (Roman Aqueduct) Most přes řeku Gard	1985
5	Německo	Doly v Rammelsbergu a město Golsar	1992

		Hutě Völklingen Ironworks	1994
		Uhelný důl Zollverein	2001
6	Bolívie	Hornické město Potosí	1987
7	Itálie	Dělnické město Crespi d'Adda	1995
8	Indie	Darjeeling Himalayam železnice	1999
		Nádraží Čhatrapatiho Šivádžího	2004
9	Nizozemí	Mlýnská síť ve městě Kinderdijk-Elshout	1997
		D.F Wouda parní čerpací stanice	1998
		Obranná linie města Amsterdam	1996
10	Norsko	Hornické město Røros a okolí	1980
11	Polsko	Solný důl Wieliczka	1978
12	Slovensko	Banská Štiavnica	1993
13	Španělsko	Vizcaya Bridge – Biskajský most	2006
		Město Segovia a její akvadukt	1985
		Las Médulas zlaté doly	1997
14	Švédsko	Železářny Engelsberg	1993
		Těžba mědi v okolí města Falun	2001
		Rádiová stanice Varberg	2004
15	Švýcarsko	Rhétská dráha	2008
		Le Chaux-de-Fonds / Le Locle, městská koncepce bydlení	2009
16	Velká Británie	Ironbridge Gorge	1986
		Blaenavon průmyslová krajina a okolí	2000
		Saltaire Village	2001
		Přádelny v Derwent Valley	2001
		New Lanark skotská vesnice	2001
		Liverpool námořní obchodní centrum	2004
		Důlní oblast v habstvích Cornwall a west Devon	2006
		Akvadukt Pontcysyllte	2009
17	China	Hora Čching-čcheng a tu-t'iangjenský zavlažovací systém	2000
18	Chile	Historická čtvrť Valparaíso	2003
19	Mexico	Historické centrum Zacatecas	1993
		Historické město Guanajuato a stříbrné doly	1988

Původně zapsaná na seznamu byla technická památka Dresden Elbe Valley a to v roce 2004, v roce 2009 byla smazána. Drážďanské údolí Labe, zahrnuje krajinu v délce 18 km podél řeky, součástí jsou technické památky jako 147 km dlouhý ocelový most, jednokolejná železnice a lanovka. Důvodem proč Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu vyškrtnla ze svého prestižního seznamu právě toto území, byla stavba kontroverzního dálničního mostu přes údolí Labe u Lesního zámku. V historii se tak stalo podruhé. [14,20]

2.3 Výrobně-technické stavby

Pro zachování industriálního dědictví je důležité pečovat na lokální úrovni i o výrobně-technické stavby, jako součást kulturního dědictví. Které nejsou v seznamu zapsané, ale mají pro určité místo historickou nebo dokumentační hodnotu. Jednoznačnou cestou ochrany je zapojení do „aktivního života“ především formou využití pro další účely, většinou nevýrobní. Dle účelu stavebního díla můžeme rozlišit množství stavebních typů. Stavební typ, který je označován jako výrobní a technická stavba, je neoddelitelným průvodcem technického pokroku, prosperity ale i válek. Pro výrobní účely se stavby objevují již ve starověku, jejich síť se zvětšuje až do expanse v průběhu 19. století. Prvním zlomem byla „technická revoluce“ z 12.–13. století, kdy se po inovacích v zemědělství a díky tomu nárůstu výnosů uvolnil značný počet lidí z přímé účasti na zemědělské výrobě. Rozvíjela se řemeslná výroba a zboží začalo určovat charakter výroby a směr technického pokroku. Výrazný přechod k manufaktuře byl zaznamenán v průběhu 17. a 18. století a dramatický nástup průmyslové revoluce v 18. a 19. století uzavřel jednu etapu rozvoje techniky a výrobních staveb a otevřel prostor pro trvání „industriální éry“. [5]

2.3.1 Vznik výrobně-technických staveb

Pro vytvoření lepšího přehledu a orientace v široké škále typů, tvarů ale i stáří a kvalit výrobně-technických objektů, použijeme klíč, který se opírá o dvě hlediska a to o účel a období vzniku výrobně-technické stavby. Pro základní identifikaci je účel každé z výrobně-technických staveb rozhodujícím kritériem, definujeme si stavby jednoúčelové a víceúčelové. Mezi nimiž je široké spektrum budov, blíží se svou charakteristikou k jednomu či druhému kraji. Kombinovanou stavbou, se rozumí zastoupení obou krajních charakteristik. Jednoúčelové výrobní stavby provázejí výrobu od nejstarších období, v mnoha případech jsou určeny pro těžbu nebo základní zpracování suroviny. Patří sem mlýny, vápenky, vysoké pece, cihelny i důlní stavby ale také vodní a tepelné elektrárny. Používaná technologie je vždy úměrná účelu stavby a období vzniku od dřevěných staveb čili mlýnů přes zděné, jako jsou vápenky, až ke kovovým konstrukcím. Kvůli vazbám na přírodní zdroje energie vodu a vítr nebo na zdroje surovin jsou obvykle vystavěny v krajině v kontaktu s přírodou. [5]

Skupina kombinovaných výrobních staveb je typická svou prostorovou kompozicí, kde dominantním je atypický a tvarově odlišný stavební prvek. Typickým představitelem jsou pivovary. S třísetletou tradicí můžeme mluvit o „národním průmyslu“, v Čechách mají zvláštní místo. Jádro pivovaru tvoří varna a kotelny při kombinaci se sladovnou také hvozd. Třetí skupinu tvoří stavby víceúčelové, jejich historie je kratší a podstatou je vytvoření univerzálního vnitřního prostoru pro různé druhy činností, založených na řadě menších operací s pomocí člověka a příslušného mechanismu. Prvním zlomem ve vývoji těchto staveb se stala manufaktura. Rozumí se jí progresivní výrobní systém, založený na organizované práci lidí. Pro práci byla potřeba většího počtu dělníků, jasně organizované výrobní postupy, které již nemohly být v domácích dílnách a protože byl potřeba volný prostor, využívaly první manufaktury objekty jako sýpky a stodoly nebo i rušené kláštery. Dodnes se většinou nedochovaly, byly buď přestavěny, nebo zbourány. Dalším posunem ve vývoji byla průmyslová revoluce. Z anglických přádelen z 18. století se vyvinula klasická tovární vícepodlažní budova z 19. století. Jednalo se o textilky či odvětví zpracovatelské výroby. [5]

Výrobně-technické stavby si můžeme rozdělit do dvou hlavních skupin, dle časového třídění, na výrobně-technické stavby před-industriální z nejstarších období výroby až do 19. století a industriální stavby z období nástupu průmyslové revoluce až do 2. světové války. Charakter objektů vychází z dosaženého technického pokroku, stavební stránky a způsobu organizace práce. [5]

2.3.2 Stavby před-industriálního období

V tomto období je charakteristická vazba výrobních objektů na krajinu, hlavním důvodem bylo využívání vodní energie, větrné energie a dřeva jako paliva. Typickou stavbou tohoto období, a také nejrozšířenější ve vrcholném středověku, je mlýn. Nejčastěji používán k mletí obilí či nerostů, v 19. století ale běžně používaný termín pro široké spektrum. Mlýnem byl každý mechanismus nebo stroj, využívající k pohonu přírodní zdroj energie, nejčastěji vodu. V Německu byl mlýnem každý provoz s mechanickým zařízením např. Papiermühle. V Anglii každá továrna a manufaktura jako např. silk-mill nebo cotton-mill. Koncem 16. století měla většina měst 4 až 7 mlýnů. V 18. století technicky na mlýny navazovala zařízení na principu vodního kola a převodových ústrojí, jednalo se o pily, hamry, papírny, železárny aj. Přes jasný pokrok v průběhu 18. století a změny v 19. století je mlýn charakteristickou stavbou tohoto

období, stavěl se i na počátku 20. století ale vodní kolo bylo vystřídáno turbínou. Pro snadnou dostupnost a kvalitu se hamry, mlýny a pily staly častým předmětem přestaveb pro rekreační účely. [5]

2.3.3 Stavby industriálního období

Expanse průmyslové výroby zasáhla české země na přelomu 18. a 19. století. Nejprve šlechta, později buržoazie zakládaly nové továrny s tradičními ale i novými výrobami. Na textilní výrobu navázalo železářství, strojírenská výroba a to vše za účasti rozvoje železniční dopravy. Byla zavedena výroba železa na Kladně a ve Vítkovicích. Pro příklad se v roce 1846 podílely tři české hutě 40 % na výrobě kolejnic v habsburské monarchii, vyráběly celou třetinu rakouské produkce železa. Strojírenská výroba vyráběla strojní zařízení pro potravinářský průmysl, pro pivovary a cukrovary. Postupem času docházelo k rozvoji výroby skla, porcelánu a papíru. Továrna se stala novým stavebním typem, stejně jako nádraží nebo budovy pro kancelářské účely. První továrny u nás byly zaměřeny na textilní výrobu a měly vícepodlažní výrobní část. A právě textilní a strojírenské závody se dostaly do kontaktu s historickými městy, vazbou na přírodní zdroje, a spolu s rozvojem železnice stály u zrodu průmyslových předměstí. [5]

Od poloviny 19. století se prosadila, při stavbě výrobních budov, romantická architektura, především neostředověká a neorenesanční architektura, hlavní slovo měla estetika, která vyhovovala buržoazii. Opakování jednoduchých ornamentů se vytvořil srozumitelný znak, podle kterého je možné dodnes identifikovat tovární budovy v tomto období. Kombinace omítaných zdí s armováním nosných článků nebo i dřívější kombinace cihelného a kamenného zdiva upozorňují na industriální stavbu, mistrovským příkladem jsou mistři inženýři schwarzenberské stavební kanceláře. Typickým znakem jsou i fasády z červených cihel, především ze severu Čech a Moravy. Návrhy staveb nebyly ve většině případů z hlav architektů, jen výjimku tvořily budovy navržené domácími architekty např. I. Ulmanem nebo J. Zítkem. V rozvoji industriální architektury sehrály velkou roli nové stavební materiály a konstrukce. Nejprve se používaly kovové konstrukce v 18. století. Poté inspirací z ciziny, zejména z Anglie, litinové konstrukce nejen pro výrobní objekty ale i mosty a lázeňské kolonády. Na přelomu 19. a 20. století se prosadila železo-betonová konstrukce, železobeton velmi vhodný materiál, především z hlediska požární bezpečnosti.

Příkladem může být budova Akciových ledáren v Praze – Braníku z let 1908–1911. Díky velkým stavebním firmám byla produkce výrobně technických staveb na vysoké úrovni. Výrobní stavby jsou v českých zemích reprezentanty technických staveb, ale i další objekty se stavebním charakterem, v oblasti dopravy mosty, depa, nádraží, zdymadla a kanály. Dále také vodohospodářské objekty jako jsou vodojemy, přehrady ale i sušárny, stáje, sýpky. Avšak samostatným vývojem prošly pevnosti, tedy objekty vojenského charakteru. [5]

2.4 Charakteristika technických památek

Můžeme říct, že technické památky patří k nejméně využívaným atraktivitám v cestovním ruchu, i když postupem času se situace mění. Řadíme je mezi hmotné prvky stavebního dědictví, jako jsou např. staré vodní mlýny, větrné mlýny, pily, hamry, akvadukty, mosty, rozhledny aj. Patří sem ale také lidová architektura, sakrální stavby jako jsou kostely, kláštery nebo kapličky, feudální architektura, pomníky, studánky aj. Význam technické památky je určován zařazením k chráněným objektům Státní památkové péče do kategorie kulturní nebo národní kulturní památka. Obvykle je používáno dělení, již zmíněné, před industriální (18. a 19. století) a industriální období (od nástupu průmyslové revoluce – do 2. světové války). V cestovním ruchu můžeme technické památky zařadit do tematického cestovního ruchu, který uspokojuje specifické odborné potřeby. Za první technické odvětví se považuje hornictví a hutnictví. [19]

2.4.1 Definice technických památek

Technická památka není zákonem definovaný pojem, dle Výkladového slovníku cestovního ruchu je technická atraktivita: „*Stavba, technické zařízení nebo technické řešení jedinečné nebo zajímavé svým provedením, vztahem k okolním stavbám, velikostí, historickým nebo současným významem, designem apod. a stávající se tak cílem pro návštěvníky.*“ [19]

Podle Evy Dvořákové (2005, str. 5): „*Za technickou památku považujeme hmotné pozůstatky dokládající vývoj vědy, výroby a techniky ve všech historických souvislostech.*“ [1]

2.4.2 Klasifikace technických památek

Aby technické památky měly nějaký řád, dělí se podle výrobních odvětví, třídí je Ministerstvo průmyslu a obchodu, ve zkratce OKEČ. Za prvotní je považováno hornictví, hutnictví, zemědělství, energetika, chemie, strojírenství, elektrotechnika, dřevo a papír, sklo a keramika, textilní, koželužská a oděvní výroba, potravinářská výroba, polygrafie, stavebnictví, doprava, spoje a spojová technika a ostatní. Samostatný seznam technických památek neexistuje, jsou vedeny jako kulturní či národně kulturní památky v ústředním seznamu Národního památkového ústavu. Dle

výzkumu ministerstva pro místní rozvoj si kategorizaci technických památek dělíme následovně: „a) **Historický význam technické památky** (národní kulturní památka, kulturní památka, součást památkové plošné ochrany, technická atraktivita) b) **oborové (odvětvové) hledisko technické památky** c) **technický stav památek** (ekonomické hledisko) d) **místní možnosti využití a jejich návaznost na další atraktivitu** e) **dopravní dostupnost, resp. návaznost na dopravní infrastrukturu.**” [1,19]

Památky dělíme na movité a nemovité. Movité památky patří mezi nejpočetnější část památkového fondu České republiky, patří mezi ně technologická zařízení, umělecká díla, výtvarná díla, sochařství, technická díla, archeologické nálezy, články apod. Nemovité památky tvoří nejznámější část památkového fondu České republiky. Vedle hradů, zámků a dalších státních památkových objektů sem patří církevní stavby, vesnická architektura, technické stavby, stavební části díla apod. [1,3]

2.4.3 Organizace a orgány při technických památkách

Orgány, které se zabývají památkami na území České republiky, ať už kulturními, národně kulturními ale i technickými jsou Ministerstvo kultury, Národní památkový ústav, krajské organizace ale i agentura Czech tourism, která dle dat z ČSÚ sestavuje tabulky nejnavštěvovanějších památek různého zaměření v České republice aj.

Záslužnou činnost vyvíjí i Výzkumné centrum průmyslového dědictví při ČVUT v Praze. Vzniklo 1. 5. 2002 a vytváří spolupráci širokého spektra institucí, která jsou zaměřená na stavebně technická a architektonická kritéria ale i ekologická a ekonomická hlediska výzkumu, zachrany a obnovy technických památek a průmyslových staveb. Mapuje průmyslové dědictví a vydává publikace. V roce 2007 uspořádalo čtvrté bienále Industriální stopy, na přípravách se podíleli Kolegium pro technické památky ČKAIT a ČSSI ve spolupráci s Českým národním komitétem ICOMOS, Akademií múzických umění v Praze, Národním památkovým ústavem a Národním technickým muzeem. Kromě Prahy se uskutečnilo i v Kladně, Liberci a Ostravě. Bienále industriální stopy, sdružuje stovky výstavních akcí, workshopů pro studenty, přednášek, odborných symposií a konferencí, exkurzí, setkání s odborníky. Pořádá jej Výzkumné centrum průmyslového dědictví ČVUT v Praze, Kolegium pro technické památky ČKAIT a ČSSI a Národní památkový ústav s podporou Národního technického muzea v Praze. V tomto roce uskuteční na podzim, již po šesté a zaměří se především na nové využití industriálního dědictví. [16,17,21]

2.5 Výrobní odvětví a technické památky

2.5.1 Hornictví

Zpracování nerostných surovin patří k nejstarším oborům. Již v Československu bylo hornictví proslulé. Svědčí o tom významná naleziště a zápisy hornické činnosti našich předků. V Českých zemích převládala těžba uhlí oproti Slovensku, kde je více rudných dolů. Nejznámější uhelné pánve jsou ostravsko-karvinská, kladensko-rakovnická, plzeňská či mostecko-teplicko-chomutovská. Uhelná ložiska se tvořila během geologických procesů prvohor, druhohor a třetihor. Naše země se může chlubit i jedním celosvětovým prvenstvím a to v užití uhlí, v lokalitě Ostrava – Petřkovice je doloženo už v mladopaleolitické době topení uhlím, a to jako energetický zdroj je nedílnou součástí industrializace Českých zemí. V Ostravě se nachází areál bývalého kamenouhelného dolu Michal, či Hornický skanzen. Česká republika je také bohatá na naleziště nerudných surovin, patří mezi ně kvalitní suroviny pro průmyslovou výrobu. Patří sem kaolíny, jíly, křemen, vápenec, mramory či grafit. V Ostravě – Petřkovicích se nachází bývalý důl Anselm, oproti jiným zavřeným ostravským dolům bude tento sloužit dlouho, od roku 1993 je zde otevřeno pozoruhodné hornické muzeum, největší v České republice. Nalezneme v něm sbírky důlní techniky, lamp i dalších zajímavostí. [2,3,5,18]

2.5.2 Hutnictví

Výroba a zpracování kovů patří k nejstarším řemeslům, umění získat kov z rudy je jedním z mezníků v dějinách lidstva. Nejdůležitějším technickým materiálem bylo železo a jeho výroba patří mezi nejdůležitější obory technické činnosti. První vysoká pec byla u nás postavena v roce 1596 v Karlově Huti na Podbrdsku, nyní Královodvorské železářny. Další železářny s vysokými pecemi, ocelárnami a válcovnami najdeme v Kladně, Vítkovicích, nebo Třinci. Vedle železa se zpracovává i zlato, stříbro, olovo, antimon, měď, cín, uran a rtuť aj. Na našem území nebylo zlato vzácností, místa známá výskytem zlata a jeho dolováním jsou Kašperské hory, Knín, Jílové, Milešov nebo řeka Otava u Písku, nejjednodušší cestou bylo rýžování. Stříbro se vyskytuje s olovem, protože rudy s ryzím stříbrem byly přímo zaolovňovány, neboli vnášeny do roztaveného olova. Proslavené jsou doly kutnohorské, příbramské, jáchymovské či stříbrské. [2,4,5]

2.5.3 Dřevo a jeho zpracování

První hmotné nálezy, které dokladují opracování dřeva v českých zemích, jsou dláta, kladiva a pily z doby laténské neboli mladší doby železné. Jedná se o základní surovinu nejen pro výrobu nářadí a náčiní, ale i při stavbách. Česká republika má velké bohatství dřeva. Existuje výrobní proces chemický a mechanický při zpracování dřeva. První chemické zpracování bylo v milířích, získávalo se jím dřevěné uhlí. Dále se chemicky zpracovává celulóza, lepenka či umělá textilní vlákna ze dřeva. Tesařství je označováno za prvotní řemeslo zpracující dřevo, z něj se vyvinulo truhlářství. Tesařina je obor, který se věnuje stavbě dřevěných kostelíků, zvoníc, truhlic, lavic aj. Nyní jsou dokladem tesařství krásné dřevěné chaloupky, chalupy a připomínají nám dobu, kdy byl tento obor na vrcholu. Truhlářství můžeme považovat za umělecké řemeslo, zpracovává dřevo na umělecké kousky nábytku a k tomu je potřeba dovedných rukou. Se zpracováním dřeva také souvisí řezbářství, bednářství, soustružnictví či košíkářství. Doprava dřeva po řekách je provozována několik století. Od 12. století jsou dochované písemné zprávy o volném plavení dřeva. U nás splavností vyhovovaly řeky jako Vltava, Otava, Labe či Sázava. Po nich se zásobovala velká města jak palivovým tak stavebním dřevem. Nejvýznamnějším plavebním podnikem u nás byl Schwarzenberský kanál, který byl vybudovaný v letech 1788–1793 Josefem Rosenauerem. Umožnil plavbu dřeva ze Šumavy po Dunaji do Vídně. Ročně se přepravilo až 22 000 sáhů. Sáh staročeský je historická délková jednotka, mající 1 793 metrů. [2,5,15]

2.5.4 Papírenství

Papír je bezpochyby nejrozšířenější psací látkou v historii. Za nejstarší látku lze považovat egyptský papyrus ze 4. tisíciletí př. n. l. Později byl nahrazován pergamenem ze zvířecích kůží. Již v Číně byl znám papír a jeho výroba, když vyspělé kultury v oblasti Středozemního moře užívaly ke psaní písemností papyrus a později pergamen. Kolébkou papíru je starověká Čína, jeho cesta do Evropy byla dlouhá a trvala celé tisíciletí, šla směrem od jihu na sever, především z Itálie. V Číně se první papír začal vyrábět na přelomu 1. a 2. století. V Evropě ve 12. století. V České republice zaznamenal vývoj papírnictví rozkvět počátkem 16. století. Papírny se také nazývaly papírenské mlýny a u nás se jich nachází více než 20 založených během 16. století. Až na výjimky to byly papírny městské, např. v Trutnově z roku 1505, ve Frýdlantu z roku 1516 či Brně 1517. Přechodem od řemeslné výroby papíru k tovární je vynález

papírního stroje K. Robertem v Essoně ve Francii v r. 1799. Vznikem knihtisku se vyvolal trvalý rozmach a rozšiřování výroby papíru, který úplně vytlačil pergamen. Papírna ve Velkých Losínách je manufaktura na výrobu papíru, založená páný z Žerotína, v roce 1596. Dodnes vyrábí kvalitní ruční papír. [2,4,5]

2.5.5 Pivovarnictví

Pivovarnictví je tradiční potravinářská výroba v českých zemích, jedná se o prastarou výrobu, která je doložená již v době raně feudální. Pivo se vařilo doma, ve městech i na vesnicích hlavně v krčmách či šlechtických sídlech. Při výrobě se používalo tzv. svrchní kvašení, kdy ze sudů vytékala pěna, která se používala jako droždí, pivo bylo nepatrně chmeleno a vařila se z něj i polévka. První pivovarníci se v Praze objevují v roce 1082. Až v 19. století se přešlo ze svrchního kvašení na kvašení spodní a zároveň od ručních pivovarů ke strojním. Dřevo se nahrazovalo uhlím při topení a nejdůležitějšími surovinami pro výrobu piva jsou voda, chmel, ječmen. Pivo se rozlišovalo dle použitého sladu na bílé a ječné. V 50. letech vznikaly větší pivovary např. v Blatné, Březnici, Písku či Protivíně. Poprvé se pivo vařené párou nabízelo v Praze u Primasů, na Moravě a pak v Olomouci. Převraty ve výrobě piva způsobily novější modernější technologie, nové chemické a mikrobiologické poznatky a hlavně chladicí technika. Průkopníkem nových technologií se stal pivovar v Plzni založený roku 1842, používal speciální hvozďený světlý slad a pivo z Plzně získalo celosvětový ohlas. České pivo má světle zlatožlutou barvu, hojnou pěnivost a vyniká zvláštní lahodnou hořkou chutí ušlechtilého chmele. Nyní také existuje dokonalá dokumentace výroby piva, kterou je možno shlédnout v Pivovarském muzeu v Plzni. Unikátní je naleziště sladovny v Nymburku, nalezené při archeologických výzkumech. Pro ukázkou v roce 1841 bylo v českých zemích 1052 pivovarů a uvařily 2,026.870 hl. piva, v roce 1928 jen 381 a uvařily 9,140.600 hl. Je jasné, že ačkoliv výroba piva stoupá, pivovarů ubývá. Nyní je v České republice na 136 pivovarů ve všech krajích. [2,4,5]

2.5.6 Sklářství

Existenci sklářské výroby máme u nás doloženou nálezy ale také přímými zprávami ze 14. století, kdy bylo v Čechách v provozu asi 10 hutí a na Moravě 2. Ovšem sklářská výroba se u nás objevila již dříve, doloženými objevy zbytků sklárny v Nitře, jako doklad existence již ve velkomoravské říši. Např. existují zprávy z roku 1341 a 1359

o huti ve Sklenářově Lhotě na Šumavě, z roku 1348 o huti u Jindřichova Hradce nebo z roku 1373 ve Sklářích u Hořic na Šumavě. Středisky sklářské výroby se staly kraje s rozsáhlými lesy, kvůli palivu, nebylo totiž jiné palivo než dřevo. Proto nejstarší hutě vznikly na Šumavě, v Krkonoších a v kraji borském. Doba 16.–17. století je považována za vrchol českého sklářství, založené na řemeslné malovýrobě, ovlivněné „benátskou“ školou a mistry z ostrova Murano. Čechy se staly střediskem sklářských umělců, rytců a český křišťál byl celosvětově uznávaný. Podle odborníků, tehdy v Čechách bylo na 90 hutí. České sklo putovalo do sousedního Německa, Polska ale i Ruska, Španělska či Anglie. Nové hutě byly v 18. století zakládány v blízkosti uhelných ložisek, která nahrazovala dřevo jako palivo. Vznikly sklárny např. v Markouši, rok 1801, u Děčína, na Loketsku a u Vranovic. Krizový stav nastal po skončení první světové války, export se utlumil a v ostrém konkurenčním boji se světem se udržely severočeské podniky. Např. lenorská sklárna pracovala i v období hospodářské krize, nebo Rudolfova huť v Dubí na Teplicku, byla největším výrobcem lisovaného skla. Technická památka ve sklářství je tedy sklářská huť, pomocné provozy sklářské hutě, chladicí pece, pivárny či brusírny ale i obydlí sklářů a skelmistrů, stroje, patenty, vzorníky aj. Díky umu našich sklářů a staleté tradici má české sklo ve světě veliké jméno a Česká republika získala svůj věhlas a známost. Kulturní památkou technického směru je sklárna Annín na Sušicku, založená v roce 1796, specializovaná na křišťálové sklo. Nyní s expozicí skla v muzeu veřejnosti přístupná. Bohatou tradici mají i Karlovy Vary, výroba skla je zde spojována s rytcem Ludwigem Moserem, který zde založil v roce 1857 ryteckou dílnu a obchod se sklem. Sklo značky Moser mělo v zahraničí úspěch, dodnes se zachovaly původní továrny a sklo se zpracovává dodnes. Pro veřejnost je přístupné muzeum Moser. [2,4,5]

2.5.7 Vodohospodářství

Již ve středověku sloužily vodní nádrže a odvodňovací techniky po celé Evropě a také v Čechách. U nás nejčastěji k chovu ryb, příkladem může být rybník Dvořiště vybudovaný před rokem 1367. Význam pro hospodaření s vodou má vodní nádrž, sloužící k hromadění vody pro zachycení povodní nebo vytvoření vhodného prostředí pro chov ryb. V českých zemích byly první nádrže budované od 11. století a byly jimi rybníky. Postupným vývojem se stavěla vodní díla k propojování rybníků do vodohospodářských soustav. Největší u nás je jihočeská rybniční soustava, vybudoval ji Štěpán Netolický, dokončil ji v roce 1518 Zlatou stokou, což je 45 km dlouhý kanál,

který soustavu napájel vodou z Lužnice. Dalším významným stavitelem byl Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan, který rozšířil stávající a vybudoval nové rybníky. Nejznámější a největší byly Nevděk (dnes Svět) a Rožmberk. Nechal vykopat odvodňovací kanál Nová řeka, pro odvod vody Lužnice do Nežárky k ochraně Rožmberka. Další rybníční soustava, ne však takových rozměrů jako na Třeboňsku, je soustava na Pardubicku napájená Opatovickým kanálem. Rybníkem je nesprávně nazývaná vodárenská nádrž Jordán v Táboře, světově ojedinělá nepřetržitou funkcí dodnes. Do konce 19. století se stavěly klauzury na menších tocích, tyto malé nádrže na plavení dřeva k hutím tzv. průtokovou vlnou, vypouštěním nahromaděné vody, nalezneme je na Moravě v Beskydech, na Šumavě v povodí Vydry jsou to Vchynicko-tetovský a Schwarzenberský kanál. Do vodohospodářství patří také vodovody, kanalizace, čistírny kanalizačních vod, kašny, fontány, zdymadla aj. Technickou památkou je zdymadlo na plavebním kanálu v Hoříně. A významným vodohospodářským dílem je dlouhá Mlýnská strouha u Krhovic, její význam je srovnatelný se Zlatou stokou na Třeboňsku. [1,2,5]

2.5.8 Vojenství

V souvislosti s technickými památkami jsou z hlediska vojenství zajímavé pevnosti a tvrze. Vojenská technika nemá v Československu historii, má však předchůdce v konstrukci husitských zbraní a pro svůj vývoj našla skvělé podmínky ve zbrojním průmyslu, již z dob rakouských. Husité první zavedli polní děla na bojových vozech a jejich dělostřelecká taktika a technika se rozšířila po celé Evropě. Válečný průmysl v Čechách má počátek v ocelárně Škodových závodů, které nechal postavit Emil Škoda v roce 1885. V roce 1938 se budovaly největší a nejsilnější dělostřelecké tvrze, stavebně dokončit se jich podařilo pouze 5 z 15, byly to Adam u Mladkova, Bouda u Dolních Boříkovíc, Hanička u Rokytnicke v Orlických horách, Hůrka u Králíků a Smolkov u Hrabyně. Další 4 tvrze byly pouze rozestavěny a se stavbou dalších se nezačalo. Celkem bylo v Československu vybudováno 34 pevnostních objektů, věží, srubů a pozorovaten. Nejmenší z dělostřeleckých tvrzí je Bouda, vybudovaná jako součást československého pevnostního systému v letech 1935–1938. Nachází se v Pardubickém kraji a celý areál tvoří pět mohutných objektů a rozlehlý systém chodeb. Dělostřeleckou věž se nepodařilo dokončit. Bouda je dnes přístupná veřejnosti. Jednou z nejvyhledávanějších technických atrakcí tohoto zaměření je pevnostní areál

v Darkovičkách na Hlučínsku. Areál se skládá ze tří pěchotních srubů, je zde také muzeum. Nejdéle přístupné muzeum, které využívá areál v systému opevnění, najdeme na kopci nedaleko Náchoda. Tato dělostřelecká tvrz na Dobrošově měla být původně ze sedmi objektů, dílo ale zůstalo nedokončeno. Ovšem nezmínit nemohu pevnost v Josefově, jedná se o jednu z ukázek vývoje opevňovací techniky 18. století v celé Evropě. Nachází se v Královehradeckém kraji a je zároveň městskou částí Jaroměře. Pevnostní stavbu Hůrku nalezneme v Králíkách v Pardubickém kraji, jedná se o unikátní a zajímavé dílo. Interiér je členěn do tří pater umístěných pod úrovní terénu a pevnostní stavba Hanička v Orlických horách dodnes skrývá původní pancéřový zvon.

[1,2,4,5]

2.6 Postavení v cestovním ruchu

Každý návštěvník má samozřejmě svobodnou volbu jakou památku navštívit. V dnešní moderní době si můžeme místo pobytu vyhledat na internetu a najít si všechny zajímavosti v okolí. Kulturní památky typu hradů, zámků, církevních staveb, vesnických staveb, archeologických lokalit jsou bezpochybně velice atraktivní a často navštěvované. Opodál stojí technické památky, nejsou cílem většiny turistů, ale v každém kraji jich najdeme spoustu a někdy o tom turista ani neví.

Veliký a zásadní rozdíl je v pojetí památky. Např. v Jihočeském kraji se nachází velice významná technická památka řetězový most Stádlec. Řeka a příroda je častým cílem obyvatel z okolí, nejen pro procházky ale i rybaření, koupání nebo projížďky na kole. Z vlastní zkušenosti vím, že před mostem se nachází informační tabule, kde se dočteme fakta o mostě. Je to ale jiné než když navštívíme zámek Hluboká nad Vltavou, kde v prvé a podstatné řadě zaplatíme vstupné a získáváme další služby, průvodce po zámku, informační letáky, pohledy, suvenýry. Fotografie jsou pěkné a zážitek bezpochybně také. Můžete ale namítnout, z některých technických památek je nyní mimo jiné muzeum a za to se platí vstupné, ale vnímá návštěvník návštěvu technické památky nebo muzea s cennými objekty?

Velmi důležitou roli hraje propagace. Např. Baťův kanál má své docela přehledné internetové stránky, na kterých láká potencionální návštěvníky k návštěvě. A také existují stránky, které nabízejí přehled památek v daném místě a daného typu. Avšak všechny zde také nenajdeme. Z mého úsudku cílenou návštěvu technické památky navštíví jen menší skupina lidí, jen ti co se více zajímají a co se informují. Pro muže je bezpochyby zajímavé vojenství a historie. I na našem území se nachází pevnosti a tvrze z období válek. Které lákají turisty.

Pokud navštívíme Prahu, nejbohatší město na památky u nás. Nachází se zde mj. Karlův most či rozhledna Petřín, mimochodem velmi oblíbené turistické cíle a technického směru. Technickými symboly jsou i vlakové nádraží v Bubenči, Praha hlavní nádraží, nebo Masarykovo nádraží, které nejen turisté využívají denně. Nedílnou součástí jsou pak všechny pražské mosty přes řeku Vltavu. Praha má co nabídnout, je to naše centrum památek a zajímavostí. Najdeme zde také Národní technické muzeum na Letné. Znovuotevřené letos v únoru, které opět láká návštěvníky a fanoušky techniky.

Ve zkratce se dá říci, že technické památky turisté navštěvují mnohdy, aniž by o tom věděli a v menší míře cíleně. Já po této práci vím, že si návštěvu technických památek neodpustím. Jejich historie, vývoj a účel, za kterým byly vybudovány, jsou velmi zajímavé.

Tab. 3: Seznam technických Národních kulturních památek, [zdroj www.monumnet.cz]

	Seznam technických NKP	Město a rok prohlášení
1	Karlův most	Praha 1962
2	Pozůstatky koněspřežní železnice	okr. České Budějovice 1971
3	Kamenný most	Písek 1989
4	Řetězový most	Stádlec 1989
5	Důl Michal	Ostrava 1995
6	Vodní mlýn ve Slupi	okr. Znojmo 1995
7	Pevnost Dobrošov	okr. Náchod 1995
8	Třeboňská rybníční soustava	okr. Jindřichův Hradec 2002
9	Ruční papírna	Velké Losiny 2001
10	Důl Hlubina a vysoké pece Vítkovických železáren	Ostrava 2002
11	Vysílač na Ještědu	Liberec 2006
12	Důl Jeroným	Čistá 2008
13	Vodní elektrárna Háj	okr. Šumperk 2008
14	Rudá věž smrti	Ostrov u Karlových Var 2008
15	Přehrada s elektrárnou Les Království	Bílá Třemešná 2010
16	Čistírna odpadních vod	Praha - Bubeneč 2010
17	Větrný mlýn v Kuželově	okr. Hodonín 2010
18	Bývalá přádelna firmy Larisch	Krnov 2010
19	Vodní hamr v Dobřívě	okr. Rokycany 2010
20	Železniční motorový vůz Slovenská strela	Kopřivnice 2010

3 Praktická část

Cílem bakalářské práce je pojem technická památka, definice a význam této kategorie jako předpokladu cestovního ruchu v ČR. Analýza a porovnání s ostatními kategoriemi kulturně historických předpokladů cestovního ruchu. Stručně jsem se v praktické části zabývala vyplněnými dotazníky od odborníků, shrnula jsem jejich podstatu a závěry. A z velké části jsem se zabývala dotazníky od veřejnosti a jejich povědomí o technických památkách, jakým předpokladem jsou tedy technické památky pro cestovní ruch.

3.1 Zhodnocení výzkumu mezi odborníky

Původně jsem zamýšlela vypracované dotazníky pro odborníky zpracovat, vyhodnotit jejich názor a postoj o technických památkách. Zaslala jsem je na všechny pobočky Národního památkového ústavu v České republice. Z 14 se mi vrátily nejprve 2 vyplněné, po urgenci 6. Možná je to i tím, že odborníci přes technické památky a industriální stavby jsou pouze v Praze a Ostravě. Nejčastější odpovědí bylo, že památkář nemá dostatečnou odbornost na dané téma. Bohužel ani těch šest nebylo plně vyplněných a tak se nejedná o plnohodnotná data k nějakému souhrnnému závěru.

Zajímala jsem se o to, co se jim vybaví pod pojmem technická památka. Nejčastější možností z nabízených byla opomíjená památka, specifická památka. Jako definici mi velmi podobně uváděli pozůstatky dokládající vývoj vědy a techniky. Zajímal mě také názor, proč jsou technické památky méně povědomé české veřejnosti. Odpovědi byly podobné, jejich oceňování je mladou záležitostí a průmyslové objekty jsou vnímány negativně, nicméně situace je lepší i díky každoročnímu bienále industriální stopy. Technické památky nejčastěji charakterizuje zdroj informací o stavební a řemeslné zručnosti našich předků. Mezi nejnavštěvovanější dle odborníků patří Karlův most, Třeboňská rybniční soustava, pivovar Prazdroj, důl Michal, Hornické muzeum v Příbrami nebo Mlýnská dolina v Rožnově. Téměř se shodli na nedostatečné pozornosti médií a veřejnosti, i když dodatkem bylo, že se situace lepší.

3.2 Vyhodnocení marketingového výzkumu mezi veřejností

Cílem tohoto marketingové výzkumu je získat informace o informovanosti české veřejnosti o technických památkách, jejich přehled a zájem. Zajímala jsem se o:

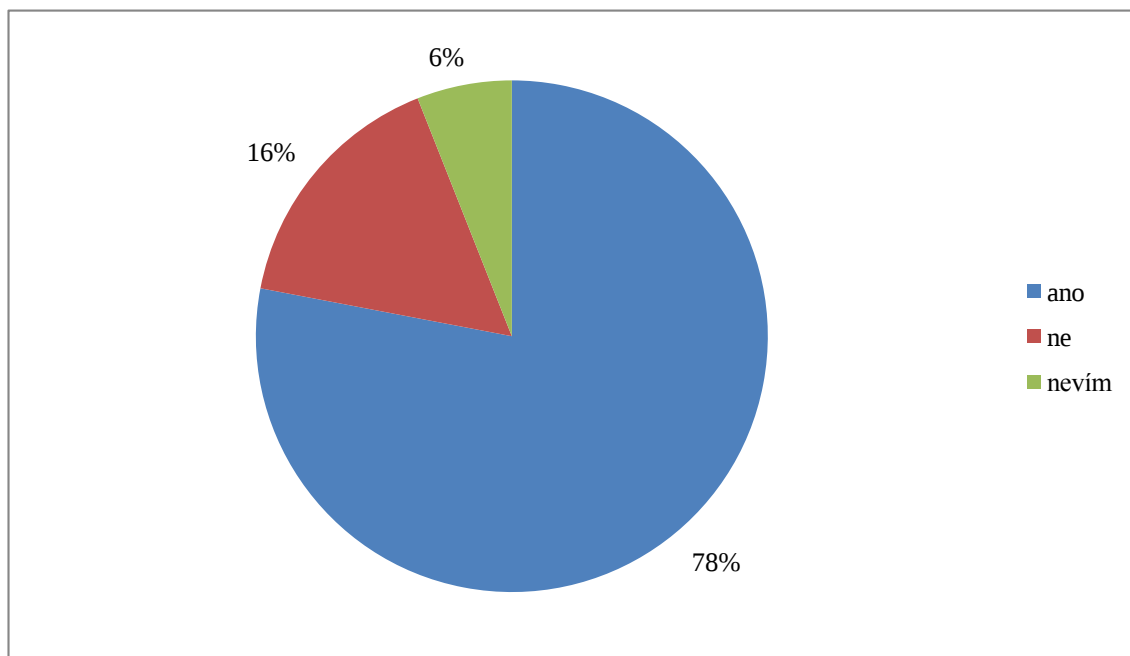
- znalost pojmu technická památka,
- návštěvu technické památky,
- zájem o technické památky,
- konkurenci s kulturními památkami aj.,
- atraktivitu technické památky v porovnání s jinou,
- zaměření technické památky.

Dotazník jsem vyhodnocovala v období únor až duben a skládá se ze 13 otázek. Celkem bylo vyhodnoceno 96 dotazníků. Dotazovala jsem se z 1/3 osobně a z 2/3 elektronicky. Věková skupina je vyvážená a originální dotazník je přiložen v příloze.

Otázka č. 1

Slyšeli jste někdy pojem technická památka?

Na tuto otázku 78 % všech dotazovaných odpovědělo, že ano, slyšeli. Tento pojem nikdy neslyšelo 16 % dotazovaných a 6 % nevědělo.

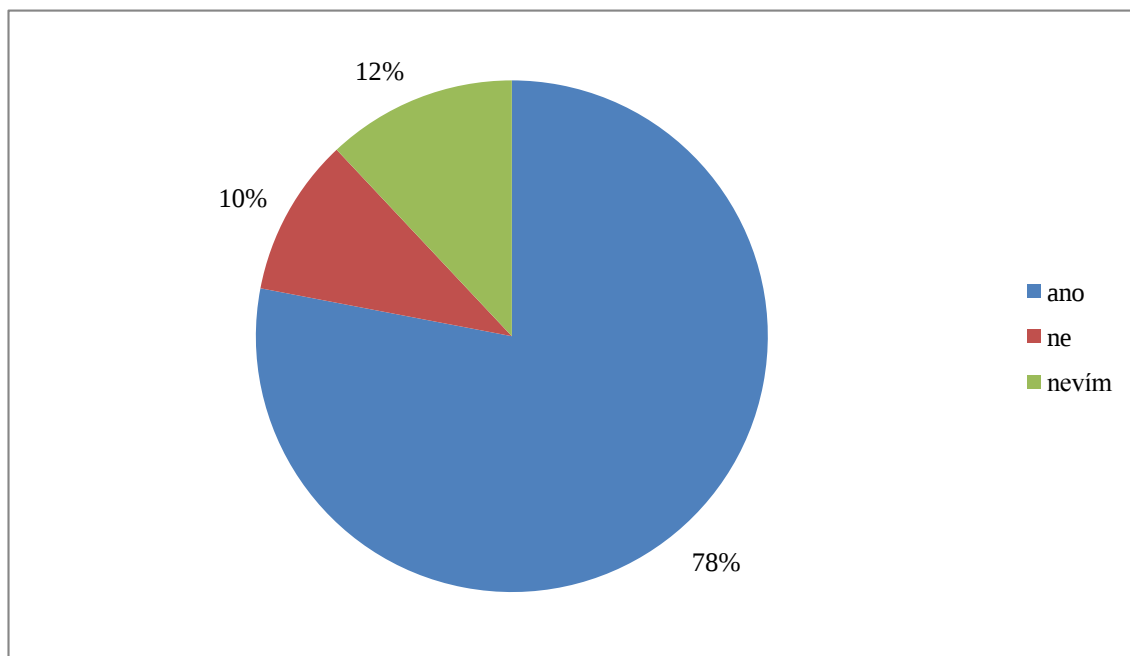

Graf č. 1: Slyšeli jste někdy pojem technická památka?

Otázka č. 2

Je pro vás technická památka zcela nový pojem?

Celkem 78 % dotazovaných odpovědělo, že to není nový pojem. Pro 10 % respondentů je to zcela nový pojem a 12 % nevědělo.

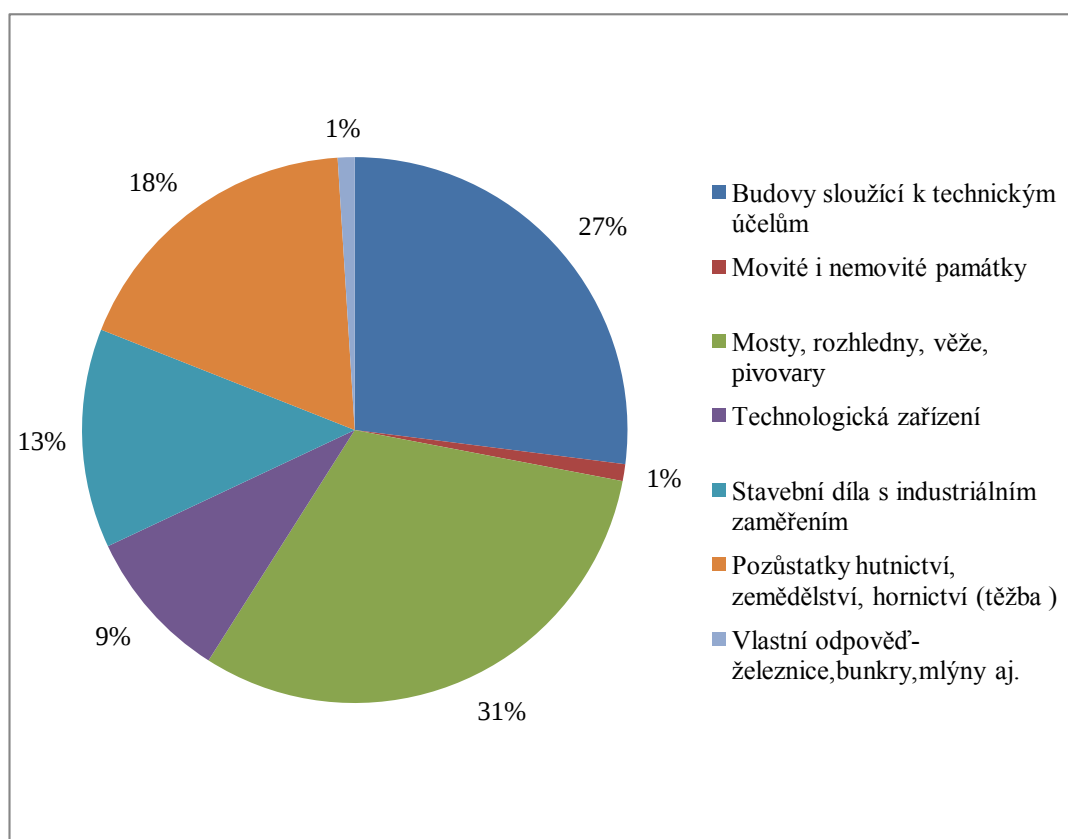

Graf č. 2: Je pro vás technická památka zcela nový pojem?

Otázka č. 3

Co si vybavíte pod pojmem technická památka? Možnost více odpovědí.

Respondenti měli na výběr z 6 možností plus doplnit vlastní odpověď. Mohli zvolit tolik odpovědí, kolik sami uznali za vhodné. Nejvíce a to 31 % dostala odpověď mosty, rozhledny, věže, pivovary. Celkem 27 % se klonilo i k odpovědi budovy sloužící k technickým účelům. Na pozůstatky hutnictví, zemědělství a hornictví odpovědělo 18 %. 13 % stavební díla s industriálním zaměřením, 9 % technologická zařízení, 1 % movité i nemovité památky a 1 % odpovědělo vlastní odpovědi, že se jedná např. o železnice, „bunkry“, vojenské pevnosti či mlýny. Je nutno podotknout, že správnou odpovědí bylo vše nabízené.

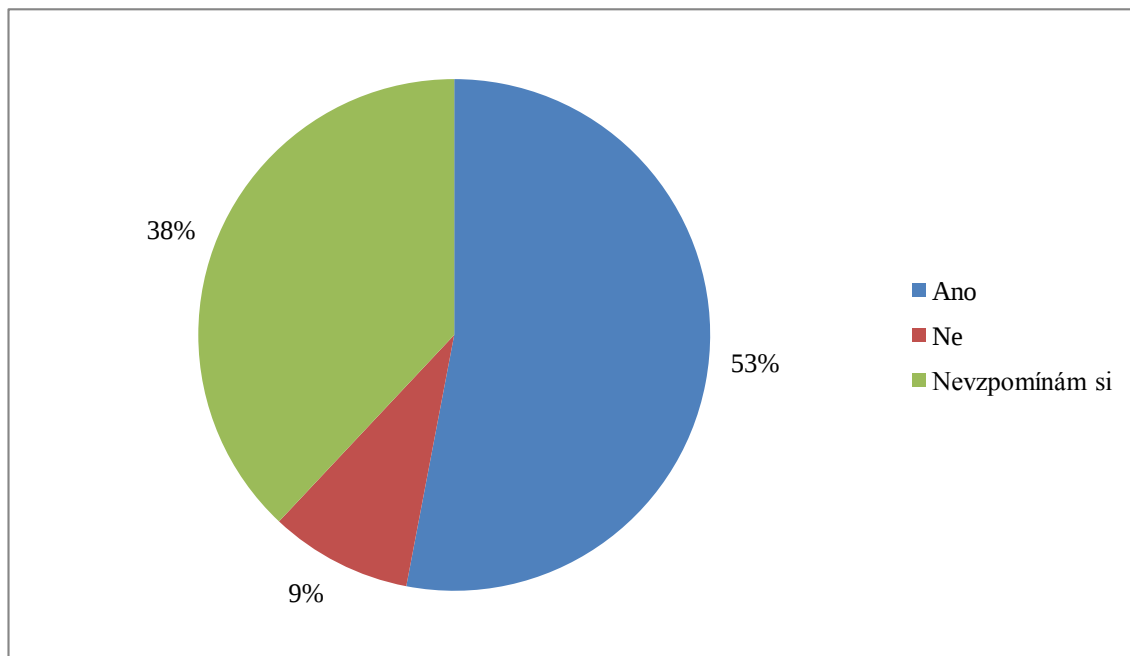

Graf č. 3: Co si vybavíte pod pojmem technická památka?

Otázka č. 4

Navštívila jste někdy technickou památku?

V této otázce převažovala odpověď ano a to z 53 %. Nevzpomnělo si 38 % respondentů a odpověď ne uvedlo 9 % dotazovaných.

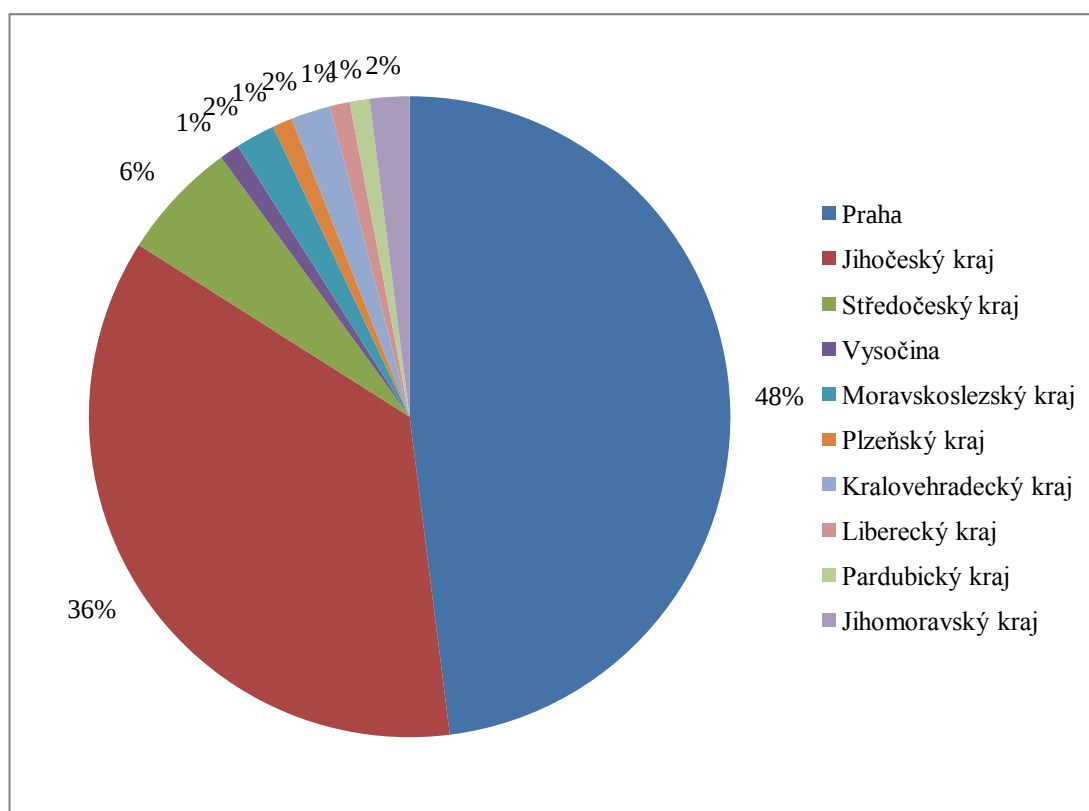

Graf č. 4: Navštívila jste někdy technickou památku?

Otázka č. 5

Pokud ano, tak kterou?

Otázka souvisí s předchozí otázkou. Respondenti měli volnou odpověď, ti kteří se o technické památky zajímají více, vypsali několik památek. Odpovědi jsem tedy rozdělila do krajů s nejvíce zmíněnými památkami. V Praze s 48 % vedly odpovědi Karlův most, rozhledna Petřín či orloj. V Jihočeském kraji s 36 % to byl řetězový most Stádlec, kamenný most v Písku, grafitový důl v ČK. Ve středočeském kraji Hornické muzeum v Příbrami či Kutná Hora a doly. Na Vysočině jihlavské podzemí nebo rozhledna Babylon. V Moravskoslezském kraji Vítkovické železářny a důl Hlubina. V kraji Plzeňském Černkova pila. Pevnosti Dobruška a Stachelberg v Královéhradeckém kraji. Ozubení železnice v Libereckém, dělostřelecká tvrz Bouda v Pardubickém a huť Františka u Adamova, větrný mlýn v Kuželově či Jarošov mlýn v Jihomoravském kraji.

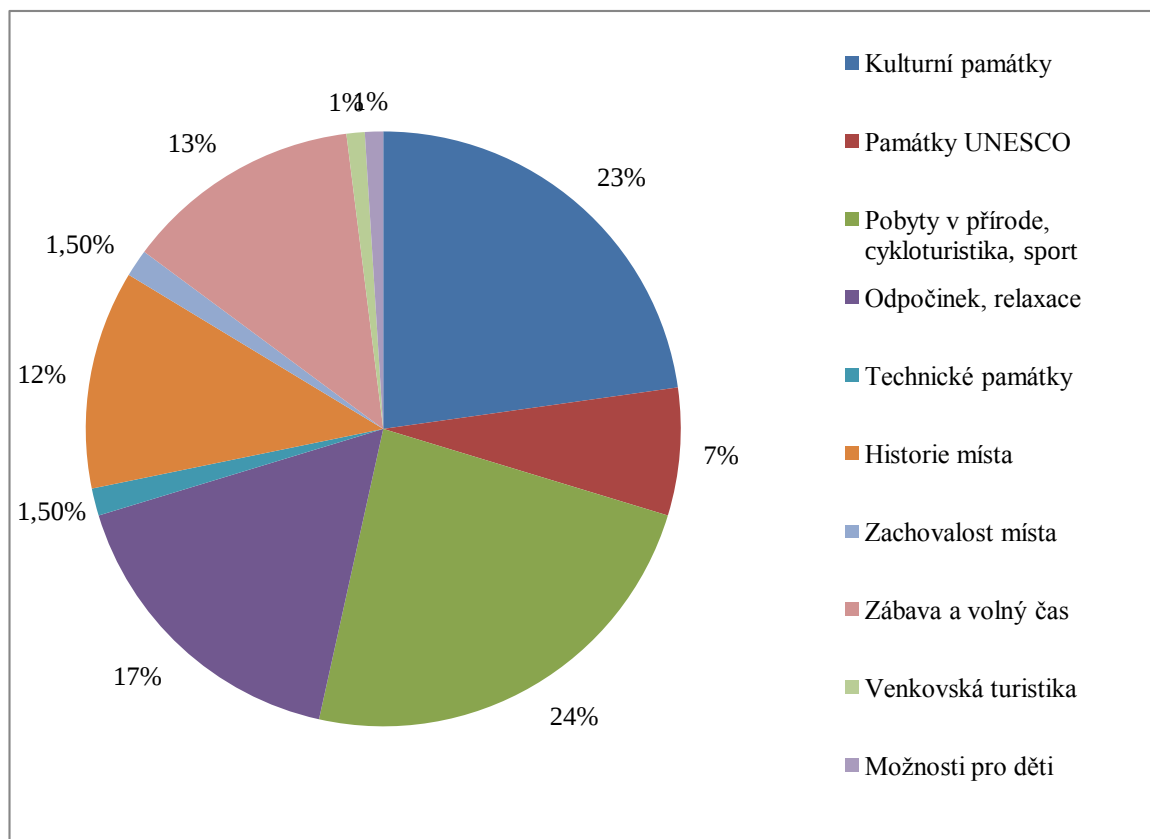

Graf č. 5: Pokud ano, tak kterou?

Otázka č. 6

Co vás v navštívené destinaci zajímá nejvíce? Možnost více odpovědí.

Z nabízených možností se z 24 % podílí pobyty v přírodě, cykloturistika, sport. Celkem 23 % odpovědí jsou kulturní památky, 17 % odpovědí patří odpočinku a relaxaci. Technické památky mají zanedbatelných 1,5 %.

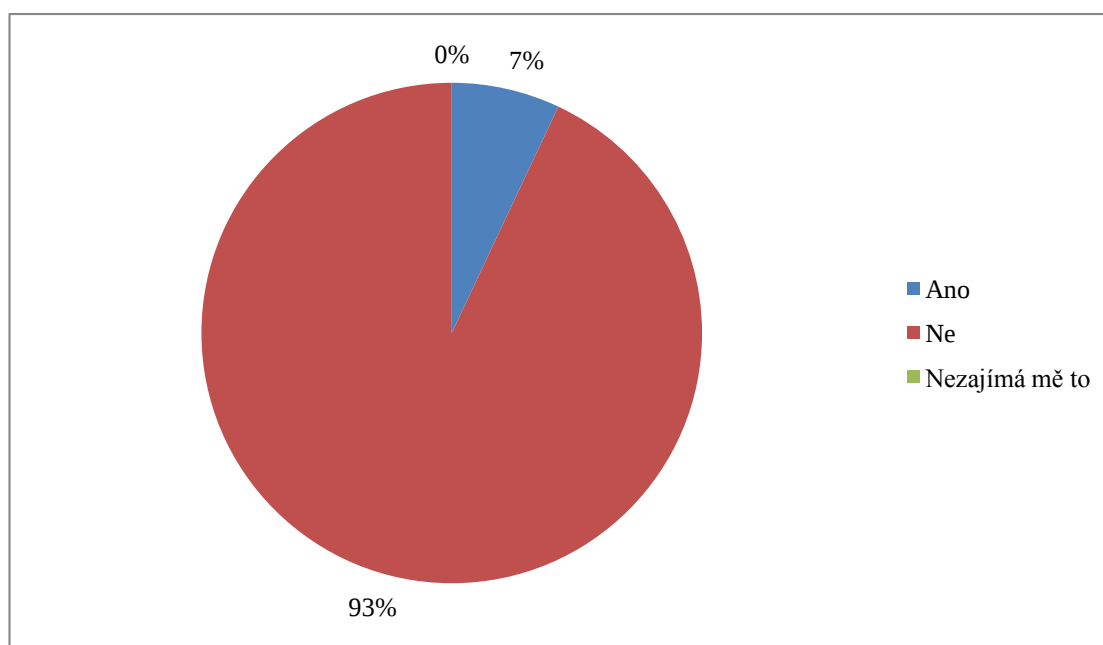

Graf č. 6: Co vás v navštívené destinaci zajímá nejvíce?

Otázka č. 7

Věděl/a jste, že má Česká republika v nominaci 3 technické památky na seznam UNESCO?

Na tuto otázku mnozí odpověděli negativně, a to že nevědí. Celkem 93 % dotazovaných. Pouhých 7 % dotazovaných vědělo, někteří je dokázali i vyjmenovat.

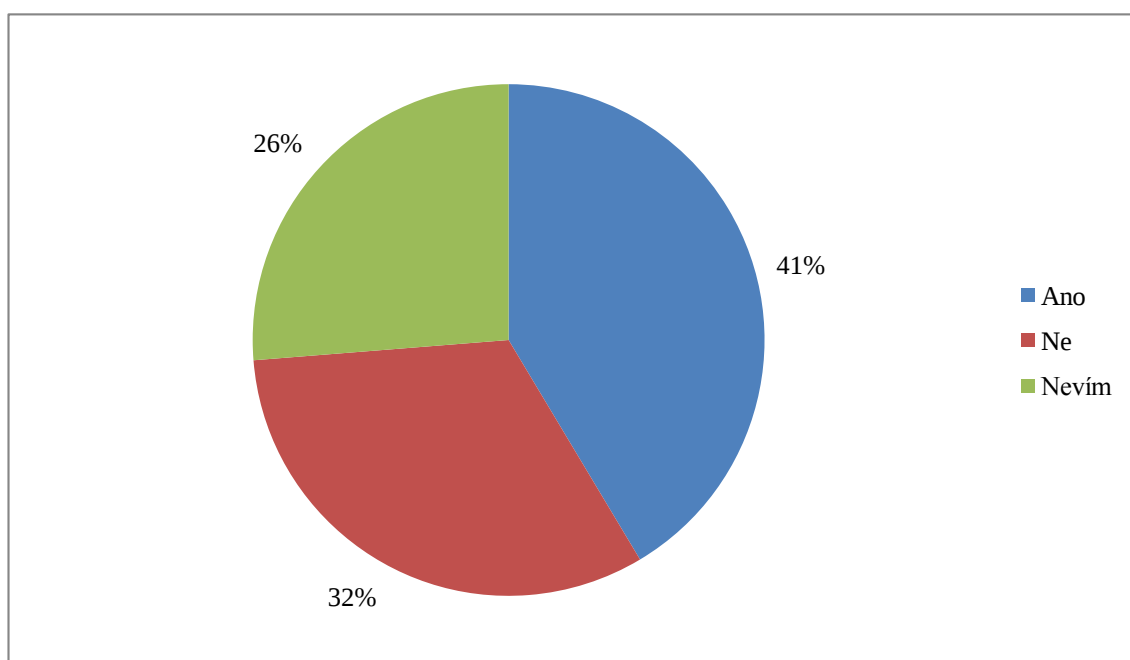

Graf č. 7: Věděl/a jste, že má Česká republika v nominaci 3 technické památky na seznam UNESCO?

Otázka č. 8

Dokážou technické památky konkurovat kulturně historickým památkám, při návštěvě daného regionu? Co se týká atraktivity a zájmu o návštěvu regionu?

41 % dotazovaných si myslí, že technické památky mohou konkurovat kulturně historickým. Celkem 32 % respondentů si myslí, že nedokážou a 26 % nevědělo. Účastníci průzkumu se mohli sami vyjádřit a to vlastní odpovědí, mnozí uváděli, že záleží na regionu, že to chce čas a obecně kulturně historické památky vzbuzují větší zájem.

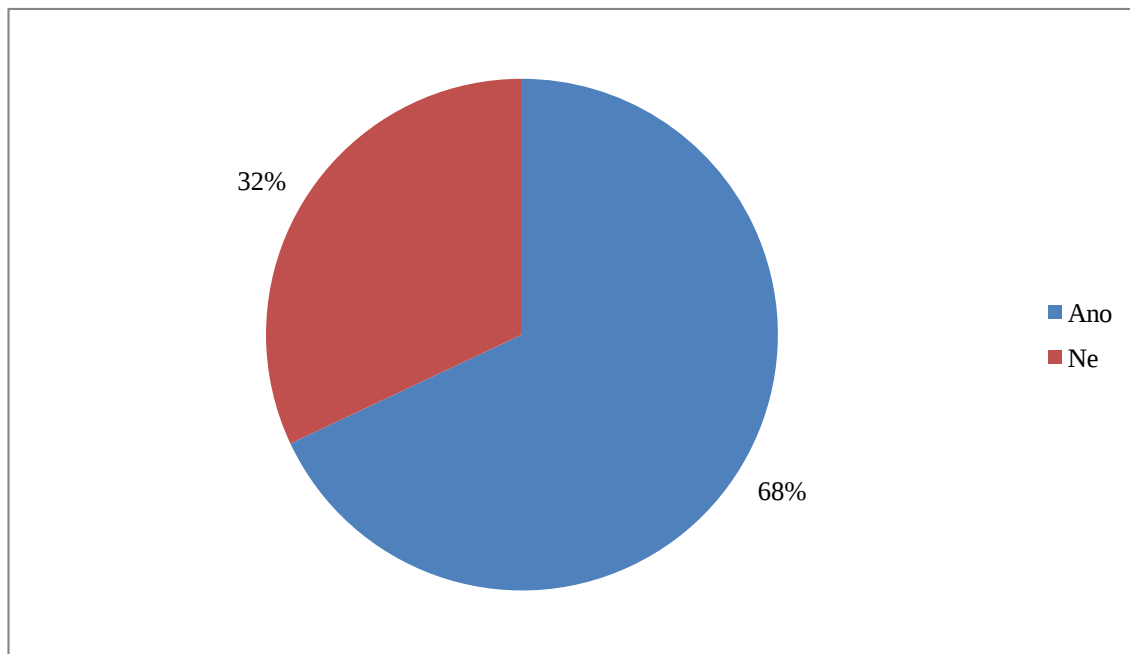

Graf č. 8: Dokážou technické památky konkurovat kulturně historickým památkám, při návštěvě daného regionu? Co se týká atraktivity a zájmu o návštěvu regionu?

Otázka č. 9

Dokázal/a byste zmínit technické památky ve vašem okolí?

Tato otázka měla volnou odpověď, 68 % dotazovaných odpovědělo, že ano. Jmenovali nejčastěji mosty, rozhledny, pivovary, přehrady, vojenská opevnění, mlýny. 31 % respondentů odpovědělo, že neznají žádnou památku tohoto typu v okolí. Dodávali, že si ani nedovedou představit, co je technická památka.

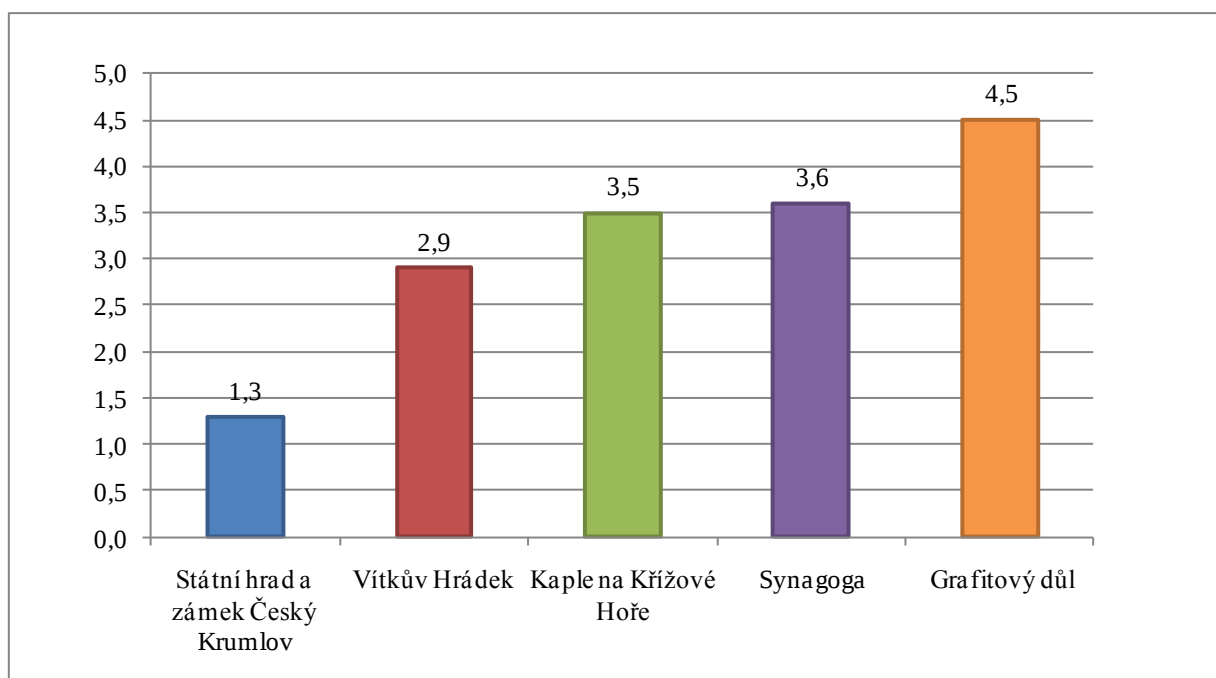

Graf č. 9: Dokázal/a byste zmínit technické památky ve vašem kraji?

Otázka č. 10

Kdybyste měl/a navštívit Český Krumlov. Seřad'te prosím památku s největší atraktivitou od nejvyšší po nejnížší. (1 nejvyšší, 2, 3, 4, 5 nejnížší)

U této otázky jsem se snažila zjistit, který typ památky je pro respondenta nejatraktivnější a naopak. Dotazovaní měli volbu od 1 až do 5, seřadit od nejatraktivnější 1 do nejméně atraktivní 5. Někteří si otázku přeložili jinak a neseřazovali, ale dávali známku dle zájmu o danou památku. Znamky jsem u každé památky zprůměrovala. Nejvyšší atraktivitu a to nejvíce hodnocení 1 získal Státní hrad a zámek Český Krumlov, nejhůře dopadl grafitový důl s nejčastější odpovědí 5. Zbylé tři památky získaly průměrně známky 2,3,4.

Graf č. 10: Kdybyste měl/a navštívit Český Krumlov. Seřad'te prosím památku s největší atraktivitou od nejvyšší po nejnížší.

Otázka č. 11

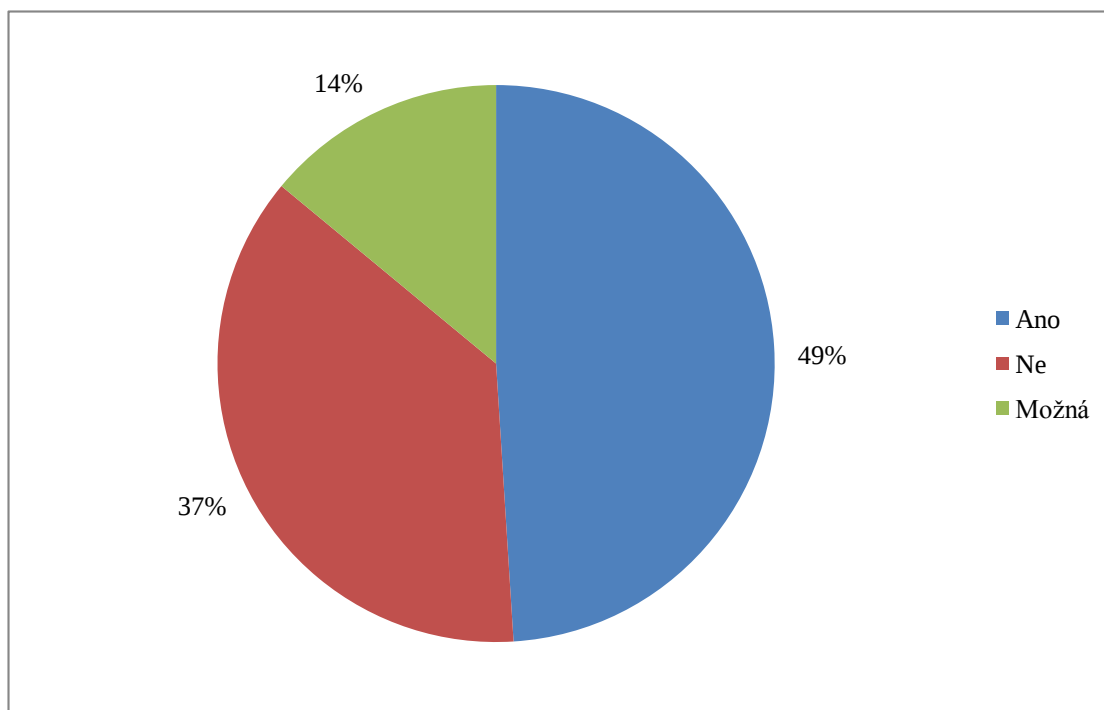
Můžete své tvrzení odůvodnit?

Otázka souvisí s předchozí otázkou. A má volnou odpověď. Jelikož v předchozí otázce na plné čáře zvítězil Státní hrad a zámek Český Krumlov, odpovědi respondentů byl často zájem o hrady a tento typ památek. Je spojen s historií Českého Krumlova. Technická památka grafitový důl není tak atraktivní jako zámek, podzemí není příjemné. Židovská kultura je pro většinu vzdálená, ale za návštěvu synagoga stojí. Zřícenina jako Vítkův hrádek je v přírodě, tak je zde možnost procházky po okolí. Někteří se zase shodli v názoru, že hrady a zámky jsou podobné a tak unikátnost synagogy či dolu je jednoznačně lepší. A nakonec, zámek v Českém Krumlově je nejznámější památkou ve městě, ví se o ní, píše se o ní, a i proto se mnoho respondentů klanilo k této památce. Neznámá památka asi nikoho nezajímá.

Otázka č. 12

Věděl/a jste, že technickou památkou je i např. Karlův most, důl Michal v Ostravě, koněspřežní železnice z Českých Budějovic do Lince?

V této otázce většina respondentů věděla, že se jedná o technické památky a to 47 z 96. Nevědělo 36 dotazovaných a 13 osob bylo na pochybách.

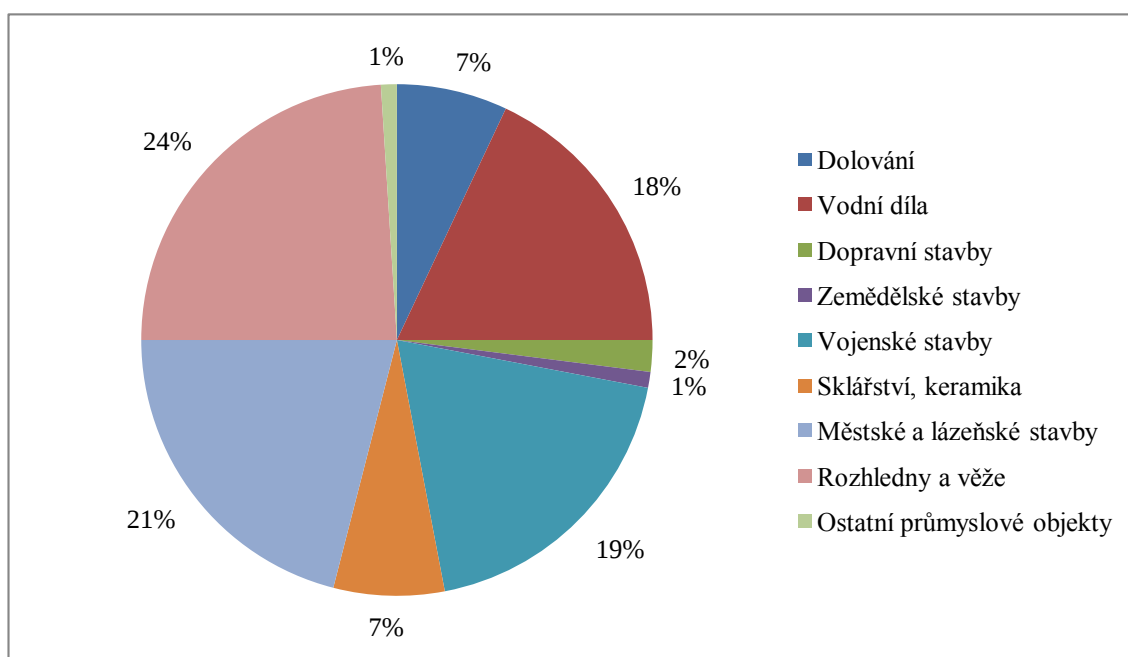

Graf č. 11: Věděl/a jste, že technickou památkou je i např. Karlův most, důl Michal v Ostravě, koněspřežní železnice z Českých Budějovic do Lince?

Otázka č. 13

Pokud byste měl/a možnost navštívit technickou památku, její zaměření by bylo?

Z uvedeného grafu vyplívá, že největší zájem je o rozhledny a věže celkem 24 % dotazovaných. Následují městské a lázeňské stavby (kolonády) s 21 %, vojenské stavby, pevnosti a tvrze s 19 %, vodní díla jako jsou přehrady či kanály s 18 %. Po 7 % shodně šachty, doly či hamry a sklárství a keramika. Dopravní stavby, železnice, mosty a tunely by navštívilo 2 % respondentů. Po 1 % shodně zemědělské stavby, mlýny a pivovary a ostatní průmyslové objekty.

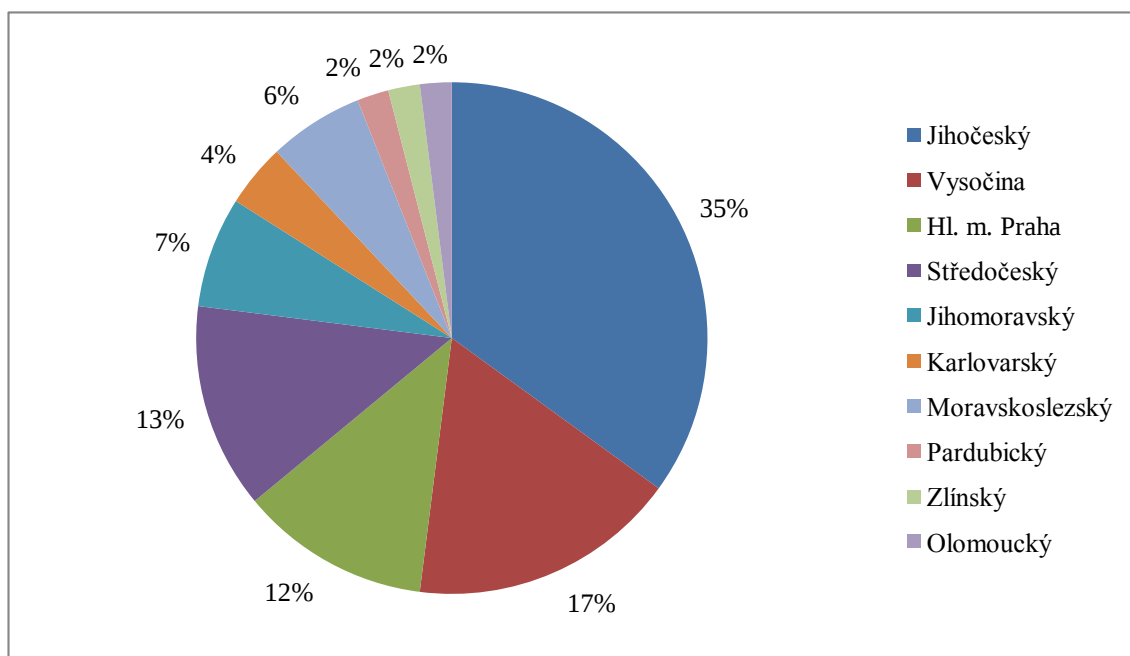

Graf č. 12: Pokud byste měl/a možnost navštívit technickou památku, její zaměření by bylo?

Otázka č. 14

Jste ochoten/ochotna uvést místo vašeho bydliště?

Nejvíce respondentů pocházelo z Jihočeského kraje. Celkem se jednalo o 35 % nejčastěji z města Písku, Českých Budějovic a Českého Krumlova. Dále z Vysočiny pocházelo celkem 17 % všech dotazovaných, nejčastěji z Jihlavy. Z hlavního města Prahy 12 %. Ze středočeského kraje 13 % všech dotazovaných, nejčastěji z Kladna. Kraje jako Liberecký, Ústecký, Plzeňský a Královéhradecký nebyl zastoupen.

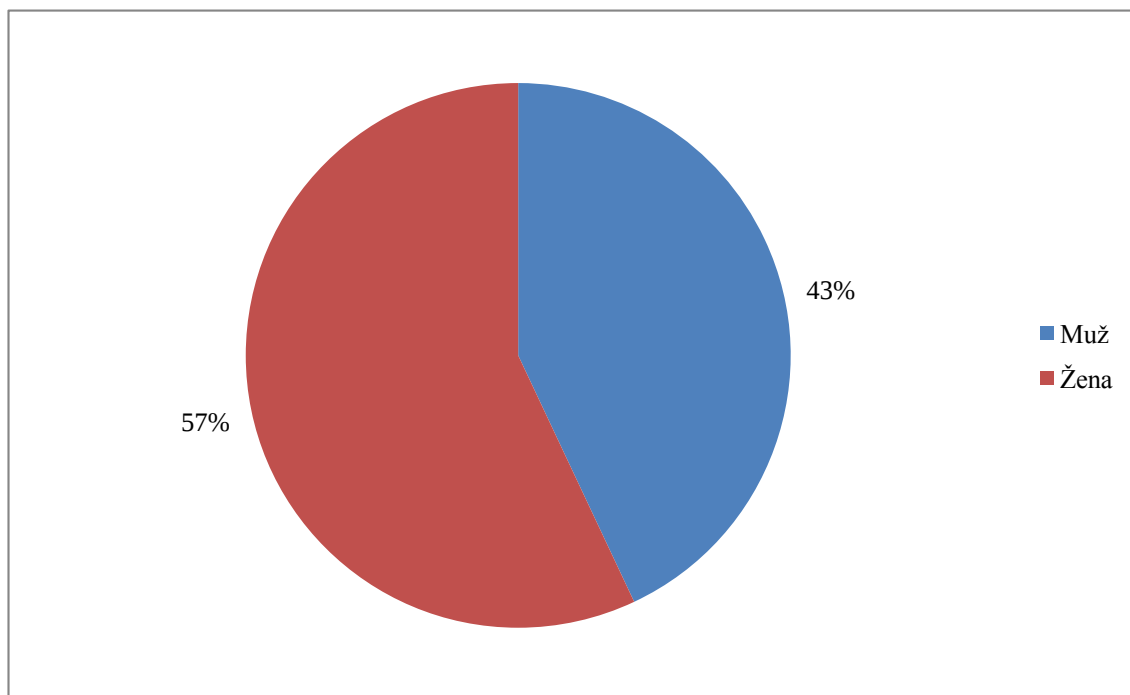

Graf č. 13: Jste ochoten/ochotna uvést místo vašeho bydliště?

Otázka č. 15

Jste? (Podíl mužů a žen mezi respondenty)

Oslovila jsem celkem 55 žen a 41 mužů.

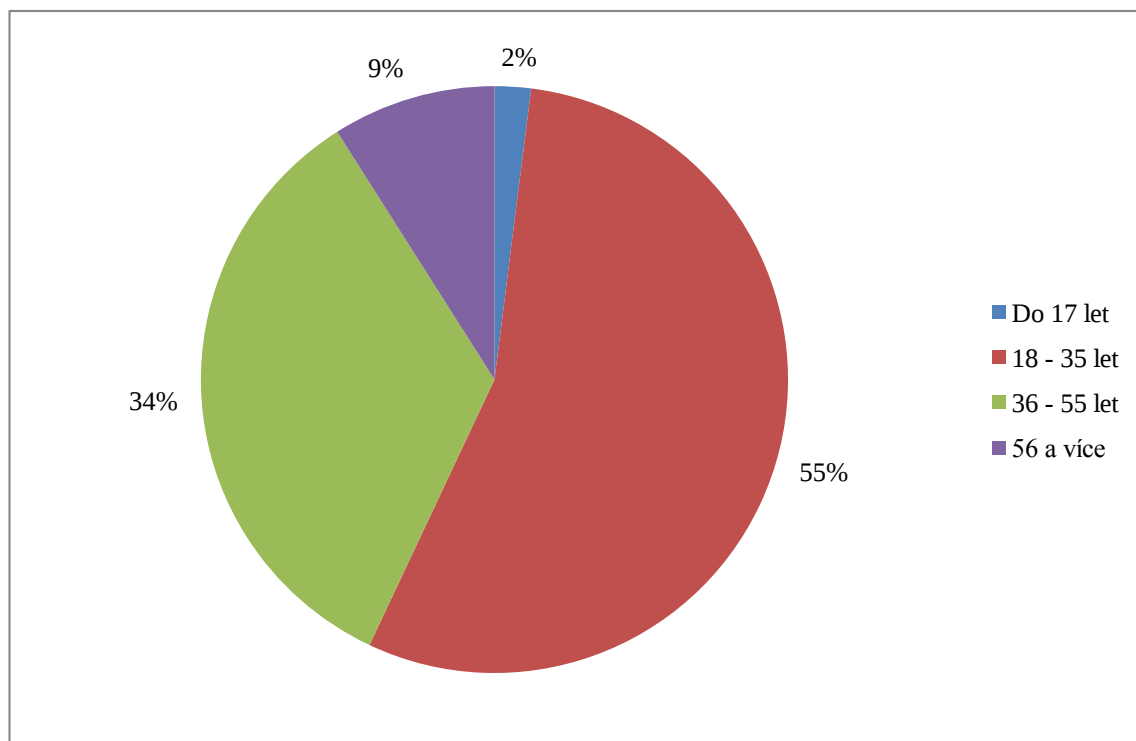

Graf č. 14: Pohlaví respondenta

Otázka č. 16

Váš věk je?

Největší věkovou skupinou byla skupina mezi 18 a 35 lety, celkem dotazník vyplnilo 53 osob. Další početnou skupinou byla skupina mezi 36 a 55 lety, své odpovědi mi poskytlo 32 osob. Následovala skupina 56 let a více, zde jsem oslovila 9 respondentů. Do 17 let se mi podařilo oslovit pouze 2 osoby.

Graf č. 15: Váš věk je?

3.2.1 Shrnutí marketingového výzkumu

Technické památky nejsou pro dotazované z většiny nový pojem a někdy v minulosti jej zaslechli či o něm četli. Hned na začátku dotazníků jsem úmyslně umístila otázku, co si dotazovaný vybaví pod pojmem technická památka. Nejčastěji jimi byly mosty, rozhledny, pivovary, ale také budovy sloužící k technickým účelům. Někteří zaškrtnuli všechny uvedené možnosti, protože technickou památkou je vlastně vše zmíněné. O čemž laik nemá ani ponětí. Potěšily mě odpovědi z vlastní iniciativy, kde se ukázalo, že někdo se o technické památky zajímá, alespoň zkrátka. Zmiňovali vodní kanály pro přepravu dřeva, bunkry, vojenské stavby a konkretizovali.

Ze všech 96 dotazovaných obyvatel České republiky, 51 již někdy v minulosti navštívili technickou památku. V Praze to byl Karlův most, orloj či rozhledna Petřín. V mém rodném Jihočeském kraji řetězový most Stádlec, kamenný most v Písku nebo grafitový důl v Českém Krumlově. Možná si respondenti po přečtení celého dotazníku, informování se o technických památkách, otázku odložili a později se k ní vrátili, inspirování tím, co vlastně technická památka může být a tak ve finále navštívili významnou národně kulturní či kulturní památku se statusem technická památka. Jedině dobře.

Důležitou otázkou bylo zjištění, jak si technické památky stojí v porovnání se všemi ostatními druhy památek, zábavy a možností v daném regionu. Respondenty nejčastěji láká pobyt v přírodě spojený se sportem, např. cykloturistikou. Dále kulturní památky typu hrady, zámky, což v České republice není neobvyklé. Čeští turisté cestují a poznávají českou historii a české hrady a zámky mají honosné výzdoby, historii a je jich v zemi nespočet. Následuje odpočinek a relaxace, což má v dnešní době shonu a spěchu své opodstatnění. Samozřejmě technické památky zaujali pomyslné sedmé místo v nabídce. Pouhých 1,5 procenta z 96 respondentů zajímají technické památky.

Česká republika má na seznamu UNESCO 12 hmotných a 3 nehmotné památky, v nominaci má asi 15 památek, z nichž jsou 3 technického směru. Zajímalo mě, zda česká veřejnost ví, či má ponětí o této nominaci. Bohužel a možná oprávněně 93 % všech respondentů neví o této skutečnosti. Pokud se samozřejmě nejedná o odborníky v cestovním ruchu, či v památkové péči není se čemu divit. O nominaci ví 7 % dotazovaných, jsou to nejčastěji studenti vysoké školy, zaměřené na cestovní ruch.

Samozřejmě mě zajímal názor, zda mohou technické památky konkurovat známým a veřejnosti více povědomým kulturně historickým památkám. Odpovědi byly téměř vyrovnané, avšak převažoval názor, že ano, celkem 41 %. Ovšem odpovědět si netrouflo 27 % všech dotazovaných. Někteří zmínili vlastní názor, že je to těžko posunovatelné, že záleží na regionu. Možná v budoucnu, ale chce to čas, je jeden z mnoha názorů. Téměř třetina s touto větou nesouhlasí.

Dvě třetiny všech dotazovaných dokázalo zmínit technickou památku ve svém kraji. Odpovědi se často shodovaly, např. v Jihočeském kraji vedla, jedna z našich národních kulturních památek, řetězový most Stádlec. Výjimkou nebyla odpověď, že respondent nevěděl, co si pod technickou památkou má představit.

Desátá otázka byla velice důležitá. Měla za účel, zjistit atraktivitu dané památky v daném městě. Ty byly rozděleny dle typu, na technickou, architektonickou, sakrální, židovskou a zříceninu. Nešlo ani o Český Krumlov, ani o konkrétní památku ale její typ a zájem. Pro tento výzkum bohužel grafitový důl, jako zástupce technické památky velký ohlas neměl, získal nejčastěji nejhorší známku. Je tedy nejméně atraktivní pro potenciální turisty. Nejvíce kladných známek dostal Státní hrad a zámek Český Krumlov, jako architektonická památka. Což je dominanta města, je velice známá, významná a v tomto směru zvítězila historie a architektura nad technikou a dolováním.

Česká republika má v ústředním seznamu 272 Národních kulturních památek, z nichž 20 má technický status. Bylo zajímavé zmínit tři a zeptat se, zda vědí, že se jedná o technické památky. Koněspřežná železnice z Českých Budějovic do Lince, důl Michal a Karlův most správně ohodnotilo 49 % dotazovaných, 14 % si nebylo jisto a o tomto faktu nevědělo 37 % dotazovaných.

Úzkou specializací technických památek respondenty nejvíce zajímají památky jako rozhledny, věže, městské a lázeňské stavby, vodní díla, vojenské stavby, pevnosti, tvrze nebo sklářství a dolování.

Celkově z dotazníku vyplývá, že polovina dotazovaných si je vědoma o pojmu technická památka. Na dotazník odpovídalo 57 % žen a 43 % mužů v nejčastější věkové skupině 18 až 35 let. Pocházeli v největším zastoupení z Jihočeského, Středočeského kraje, Vysočiny a Prahy.

3.3 Průběh tvorby práce a doporučení

Jednodušší úkoly nám jdou dobře zpracovat, ty těžší jsou výzva. Téma technické památky pro mě byla výzva. Zpočátku lehké téma na zpracování. Posléze jsem si uvědomila, že to tak není a možná je to dobře. Na práci pracuji víceméně půl roku. Ze začátku jsem sháněla zdroje, knižní, elektronické ale i časopisy. Pravdou je, že se technickými památkami zabývá jen málo publikací, vlastně jedna významná a pár méně. Na internetu jsem nenašla žádná potvrzená fakta a tak jsem kontaktovala odborníky. Psala jsem email na Ministerstvo kultury, stručně mě zajímalo, zda existuje podrobný seznam technických památek, kdo je spravuje či jakou podléhají ochranou. Zpětný email mě odkázal na ČVUT a Národní památkový ústav. Až osobní schůzka z Ing. arch. Evou Dvořákovou mě přivedla na správný směr a vysvětlení všech bodů, od kterých bylo nutno se odpíchnout. Také jsem byla odkazovaná na Ústav územního rozvoje a kontaktovala jsem Czech tourism.

V porovnání s památkami typu hrady, zámky, přírodní památky stojí ty technické opodál. Z pohledu turisty by mě zajímala samozřejmě památka, o které se něco dozvím, dočtu se ta nejzajímavější fakta a o kterých se mluví. Turisté navštěvují Prahu, protože o ní vědí od známých nebo z tisku. Dle mého úsudku nejdůležitějším doporučením pro lepší atraktivitu technických památek je propagace. Samozřejmě je to velmi diskutabilní. Baťův kanál je technická památka a roční návštěvnost je dobrá oproti mostní stavbě ve Stádleci, ale to je samozřejmě neporovnatelné. Jednoduše řečeno, technické památky, za které se vybírá vstupné a které nabízejí doplňkové služby, by bez propagace a reklamy nepřežily. Oproti tomu mosty a staré tovární haly nepotřebují reklamu, vstupné se nevybírá, průvodce u něj nenajdeme a tak je nemůžeme porovnávat.

Technické památky možná nejsou silnou konkurencí, ale stojí za to je navštívit nebo si o nich alespoň přečíst. Jejich historie je součástí naší kultury. Návrhem pro zlepšení atraktivity technických památek je rozvoj a ochrana dané památky v daném kraji, zvýšit její informovanost, propagovat památku do časopisů, informačních letáků, průvodců a nestavit ji na okraj v porovnání dalších památek.

Když jsem se mého dobrého přítele zeptala, jestli by navštívil technickou památku na výletě v Praze, řekl: „Nejsem přece žádný technik, raději půjdu do přírody.“ I tak si někteří vykládají pojem technická památka.

Ale opakují se, že je toto velmi diskutabilní pojem. Technickou památkou je i Karlův most a jeho návštěvnost je oproti vojenské pevnosti v Josefově neporovnatelná a několikanásobně vyšší. Protože je to jistě v Praze a pravdou je, že turista nenavštěvuje Karlův most s cílem, že jde o technickou památku.

4 Závěr

Hlavním cílem práce byly technické památky a jejich význam pro cestovní ruch, jejich postavení oproti kulturně historickým památkám. Z mé práce vyplývá, že technické památky jsou součástí naší kultury, historie českého národa a neodmyslitelně doplňují kraje v České republice. Jejich zastoupení je široké a je jen dobře, že se obnovují ať už za účelem turistiky nebo praktického využití. Pravdou je a z vlastní zkušenosti vím, že ač jsem v minulosti navštívila nějaký kraj, tak mě zajímaly především památky jako zámky, hrady, přírodní parky dále sportovní vyžití a relaxace. I z mého výzkumu vyplývá, že o technické památky není takový zájem. Nejsou v daném místě středem pozornosti. Každá zapsaná technická památka u nás je buď Kulturní či Národní kulturní památka, ani podle těchto hledisek jsem v minulosti nevyhledávala atraktivitu v krajích.

Návštěvníky si můžeme rozdělit do dvou skupin. Občasný turista a turista odborník. Občasný turista neřeší konkrétní zajímavosti. Navštíví město Brno a celé si ho s průvodcem projde, co ho zajímá, si přečte a navštíví a co ho nezajímá, mine. Turista odborník se na návštěvu připraví lépe. Zaměří se na atraktivitu, které ho lákají, o kterých třeba v minulosti slyšel, že stojí za vidění. Pokud navštíví Ostravu, která je známá jako hornické město, ví, že za návštěvu stojí NKP Důl Michal, či Vítkovické železárny.

Zase technické památky jsou unikátní, protože např. mlýnů či vojenských objektů je u nás méně než např. okoukaných a často podobných hradů. Ale řekněme si, kdo nikdy nenavštívil rozhlednu, most či přehradu?

Seznam použité literatury

Tištěné zdroje:

1. DAVID, P., SOUKUP, V.: *222 technických skvostů České republiky*. Kartografie Praha a.s., 2005. 1. vydání. ISBN 80-7011-867-9. 144 stran.
2. JANDA, B.: *Československá vlastivěda, díl IX. Technika*. Nakladatelství Sfinx, Praha 1929. 677 stran.
3. NOVOTNÁ, D.: *Navštivte technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Nakladatelství OLYPMIA, 2004. 1. vydání. ISBN 80-7033-931-8. 96 stran.
4. NOVÝ, L. a kol.: *Dějiny techniky v Československu do konce 18. Století*. Nakladatelství Academia nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1974. 1. vydání. 672 stran.
5. *Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I. Díl*. Nakladatelství Libri, Praha 2001, 1. vydání, ISBN 80-7277-043-8, 620 stran.

Internetové zdroje:

6. Inspirace bydlení, loftové byty: *Loftové byty* [online]. 2011 [cit. 2011-05-04]. Dostupný z WWW: www.lepebydlet.cz/insiprace/loftové-byty/
7. Památkový zákon, Národní památkový ústav: *Památkový zákon* [online]. 2011 [cit. 2011-05-04]. Dostupný z WWW: www.npu.cz/pro-odborniky/pamatky-a-pamatkova-pec/zakony-mezinarodni-dokumenty/zakon-o-statni-pamatkove-peci
8. Seznam památek UNESCO ve světě: *UNESCO památky* [online]. 2011 [cit. 2011-05-04]. Dostupný z WWW: whc.unesco.org/en/list

9. Úmluva o světovém dědictví UNESCO: *Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu* [online]. 2011 [cit. 2011-05-04]. Dostupný z WWW: www.npu.cz/pro-odborniky/pamatky-a-pamatkova-pece/zakony-mezinarodni-dokumenty/mezinarodni-dokumenty/UNESCO
10. České dědictví UNESCO: *Památky UNESCO v České republice* [online]. 2011 [cit. 2011-05-04]. Dostupný z WWW: www.unesco-czech.cz/unesco-pamatky
11. Nové památky na seznamu UNESCO: *Masopust, sokolnictví, verbuňk* [online]. 2011 [cit. 2011-05-04]. Dostupný z WWW: <http://respekt.ihned.cz/respekt-dj/c1-48170750-pondeli-15-11-2010>
12. Památky na seznamu UNESCO: *Technické památky na seznamu UNESCO* [online]. 2011 [cit. 2011-05-04]. Dostupný z WWW: <http://www.erih.net/links/unesco-world-heritage-sites-industrial-properties-welterbe-werelderfgoed-patrimoine-mondial.html>
13. Čekací listina památek na seznam UNESCO: *Nominace na seznam UNESCO* [online]. 2011 [cit. 2011-05-04]. Dostupný z WWW: www.unesco.org/en/tentativelists/state=cz
14. Zpravodajství: *UNESCO vyškrtlo Drážďany* [online]. 2011 [cit. 2011-05-04]. Dostupný z WWW: <http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/tiskove-zpravy/unesco-vyskrtlo-drazdany-bude-dalsi-praha>
15. Jednotky délky: *Sáh staročeský* [online]. 2011 [cit. 2011-06-04]. Dostupný z WWW: www.jednotky.cz/sah-starocesky
16. Industriální stopy: *Mezinárodní bienále industriální stopy 2011* [online]. 2011 [cit. 2011-06-04]. Dostupný z WWW: www.industrialnistopy.cz/2011/

17. České vysoké učení technické v Praze: *Výzkumné centrum průmyslového dědictví* [online]. 2011 [cit. 2011-06-04]. Dostupný z WWW: www.vcpd.cvut.cz/2-profil.aspx
18. Ostrava: *Městské památkové zóny Ostrava* [online]. 2011 [cit. 2011-06-04]. Dostupný z WWW: www.ostravainfo.cz/cs/navstivte/mestske-pamatkove-zony
19. Technické památky v produktech cestovního ruchu: Výzkum mmr [online]. 2011 [cit. 2011-06-04]. Dostupný z WWW: www.mmr-vyzkum.cz/infobanka/downloadfile/10260.aspx

Časopisy:

20. KUČOVÁ, V.: *Zprávy památkové péče*, ročník 64, číslo 4, 2004, ISSN 1210-5538
21. Semináře, konference, akce: *Zprávy památkové péče*, ročník 67, 2007, číslo 1, ISSN 1210-5538

Přílohy

Příloha A – Dotazník pro veřejnost

Příloha B – Mapy

Příloha B. 1 – Mapa vojenských objektů v České republice

Příloha B. 2 – Mapa mlýnů v České republice

Příloha B. 3 – Mapa rozhleden v České republice

Příloha C – Obrázky

Příloha C. 1 – Buškův hamr

Příloha C. 2 – Třeboňská rybniční soustava

Příloha C. 3 – Řetězový most ve Stádlci

Příloha C. 4 – Koněspřežní železnice České Budějovice – Linz

Příloha C. 5 – Důl Michal

Příloha C. 6 – Větrný mlýn

Příloha C. 7 – Rozhledna Petřín

Příloha A – Dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Tereza Koucká a jsem studentka Vysoké školy polytechnické v Jihlavě. Pracuji na své bakalářské práci, která se zabývá technickými památkami. K úspěšnému zpracování práce jsem vytvořila dotazník, který vám zasílám a prosím tímto o vyplnění. Děkuji.

„Technické památky a jejich význam pro cestovní ruch v České republice“

Otázka 1

Slyšeli jste někdy pojem technická památka?

- 1) Ano
- 2) Ne
- 3) Nevím

Otázka 2

Je pro vás technická památka zcela nový pojem?

- 1) Ano
- 2) Ne
- 3) Nevím

Otázka 3

Co si vybavíte pod pojmem technická památka? Možnost více odpovědí.

- 1) Budovy sloužící k technickým účelům
- 2) Movité i nemovité památky
- 3) Mosty, rozhledny, věže, pivovary
- 4) Technologická zařízení
- 5) Stavební díla s industriálním zaměřením
- 6) Pozůstatky hutnictví, zemědělství, hornictví (těžba)
- 7) Vlastní odpověď

.....

Otázka 4

Navštívil/a jste někdy technickou památku?

- 1) Ano
- 2) Ne
- 3) Nevzpomínám si

Otázka 5

Pokud ano, tak kterou?

.....

Otázka 6

Co vás v navštívené destinaci zajímá nejvíce? (možnost více odpovědí)

- 1) Kulturní památky (hrady, zámky aj...)
- 2) Památky UNESCO
- 3) Pobyty v přírodě, cykloturistika, sport
- 4) Odpočinek, relaxace
- 5) Technické památky
- 6) Historie místa
- 7) Zachovalost místa
- 8) Zábava a volný čas
- 9) Venkovská turistika
- 10) Možnosti pro děti

Otázka 7

Věděl/a jste, že má Česká republika v nominaci 3 technické památky na seznam UNESCO?

- 1) Ano
- 2) Ne
- 3) Nezajímá mě to

Otázka 8

Dokážou technické památky konkurovat kulturně historickým památkám, při návštěvě daného regionu? Co se týká atraktivity a zájmu o návštěvu regionu.

- 1) Ano
 - 2) Ne
 - 3) Nevím
 - 4) Vlastní odpověď
-

Otázka 9

Dokázal/a byste zmínit technické památky ve vašem okolí?

.....

Otázka 10

Kdybyste měl/a navštívit Český Krumlov. Seřad'te prosím památku s největší atraktivitou od nejvyšší po nejnižší. (1 nejvyšší, 2, 3, 4, 5 nejnižší)

- 1) Grafitový důl (technická památka)
- 2) Synagoga (židovská památka)
- 3) Státní hrad a zámek Český Krumlov (architektonická památka)
- 4) Vítkův Hrádek (zřícenina)
- 5) Kaple na Křížové Hoře (sakrální architektura)

Otázka 11

Můžete své tvrzení odůvodnit?

.....

Otázka 12

Věděl/a jste, že technickou památkou je i např. Karlův most, důl Michal v Ostravě, koněspřežní železnice z Českých Budějovic do Lince?

- 1) Ano
- 2) Ne
- 3) Možná

Otázka 13

Pokud byste měl/a možnost navštívit technickou památku, její zaměření by bylo:

- 1) Dolování (šachty, doly, kovárny, hamry, mincovny)
- 2) Vodní díla (přehrady, rybníky, kanály)
- 3) Dopravní stavby (železnice, mosty, tunely)
- 4) Zemědělské stavby (mlýny, sýpky, pivovary)
- 5) Vojenské stavby (pevnosti, tvrze)
- 6) Sklářství, keramika, kamenářství
- 7) Městské a lázeňské stavby (kolonády)
- 8) Rozhledny a věže
- 9) Ostatní průmyslové objekty

Informace o vás

- Jste ochotna/ochoten uvést místo vašeho bydliště? (kraj, město)

.....
.....

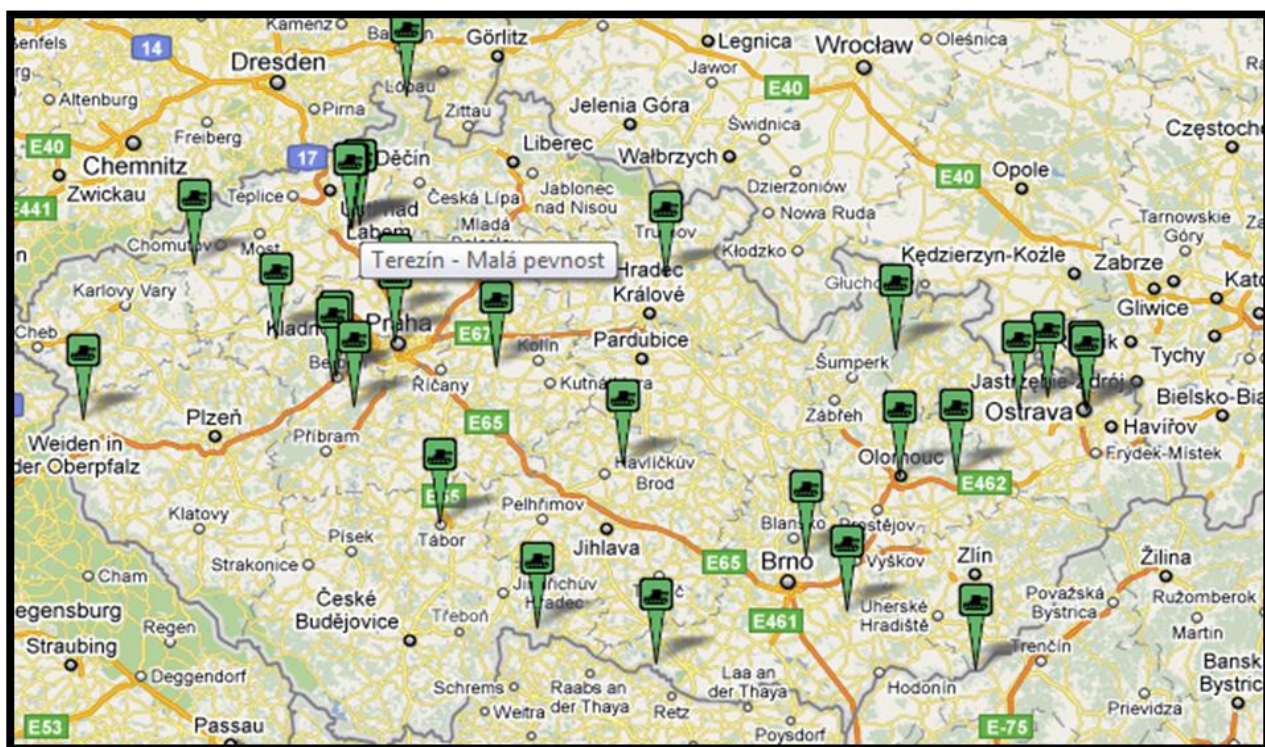
- Jste: **muž** x **žena**

- Věk: **do 17 let** x **18 – 35 let** x **36 – 55 let** x **56 a více**

Děkuji za váš čas

Příloha B – Mapy

Příloha B. 1 – Mapa vojenských objektů v České republice

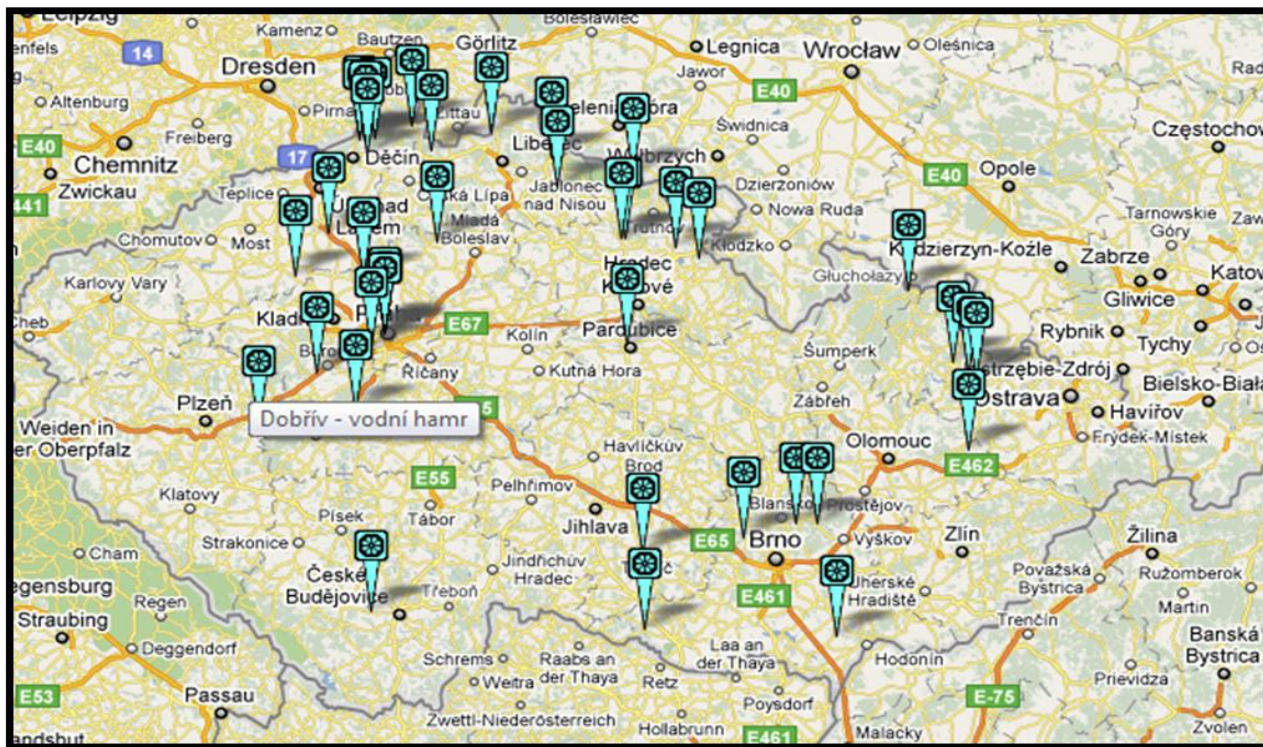

Mapa č. 1: Vojenské objekty v České republice

Www.technickepamatky.com [online]. 2011 [cit. 2011-20-04]. Technické památky.

Dostupné z WWW: <http://technickepamatky.com/asp/mapred2.asp?f=2&id=undefined>.

Příloha B. 2 – Mapa mlýnů v České republice

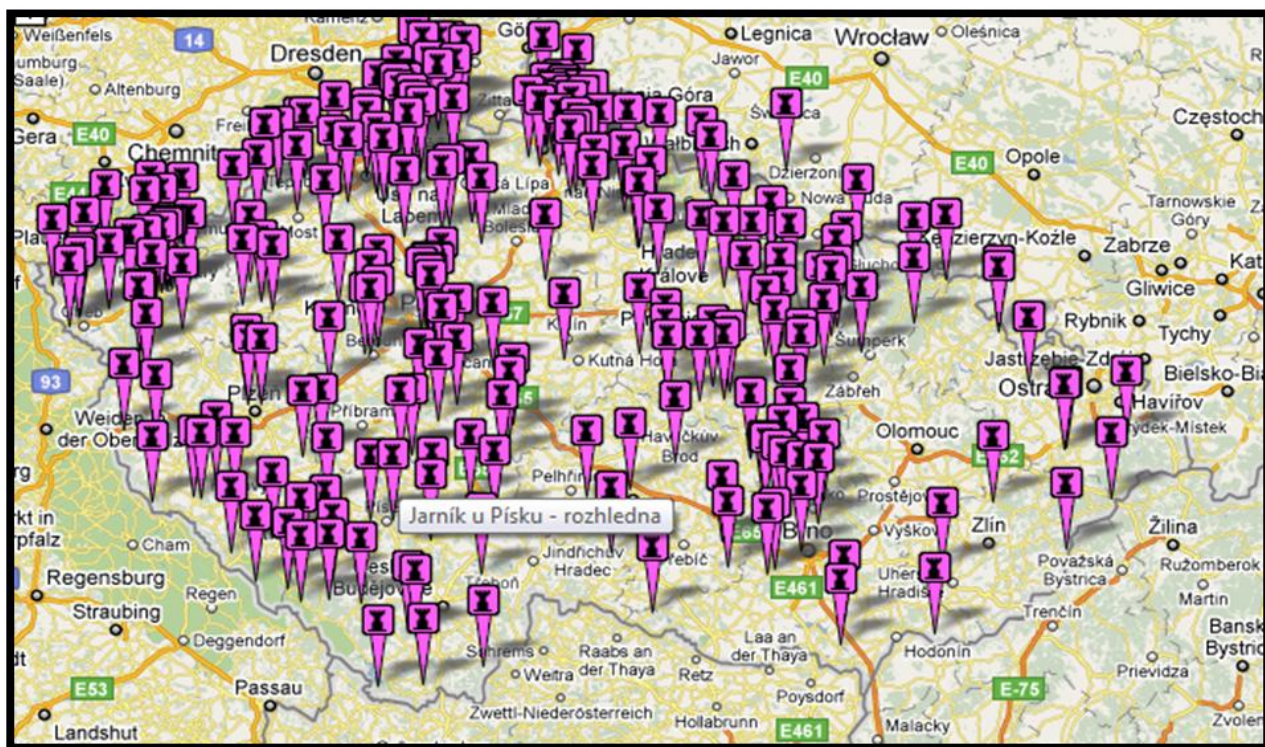

Mapa č. 2: Mlýny v České republice

Www.technickepamatky.com [online]. 2011 [cit. 2011-20-04]. Technické památky.

Dostupné z WWW: <http://technickepamatky.com/asp/mapred2.asp?f=2&id=undefined>.

Příloha B. 3: Mapa rozhleden v České republice

Mapa č. 3: Rozhledny v České republice

Www.technickepamatky.com [online]. 2011 [cit. 2011-20-04]. Technické památky.

Dostupné z WWW: <http://technickepamatky.com/asp/mapred2.asp?f=2&id=undefined>.

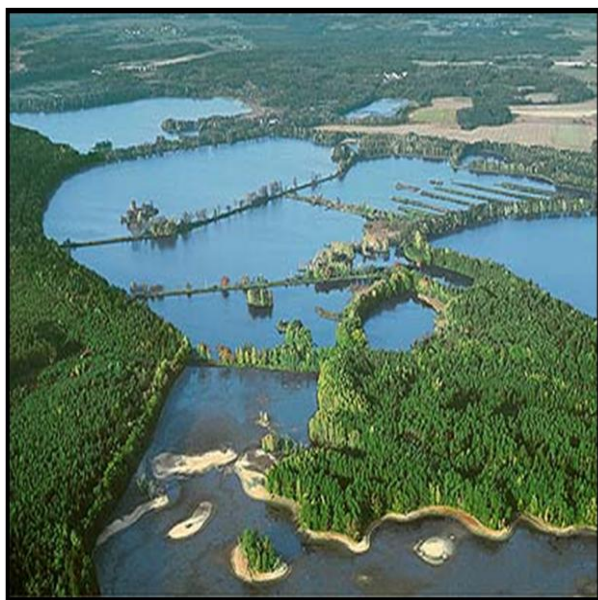
Příloha C – Obrázky

Příloha C. 1 – Buškův hamr

Obr. č. 1: Buškův hamr

Www.ikaros.cz [online]. 2011 [cit. 2011-20-04]. Buškův hamr. Dostupný z WWW:
www.ikaros.cz/node/1748.

Obr. č. 2: Třeboňská rybniční soustava

[Www.jiznicechy.cz](http://www.jiznicechy.cz) [online]. 2011 [cit. 2011-20-04]. Třeboňská rybniční soustava. Dostupný z WWW: jiznicechy.malsoft.cz/ostatni/vylety.php.

Příloha C. 3 – Řetězový most ve Stádlci

Obr. č. 3: Řetězový most ve Stádlci

Www.fotoalpy.cz [online]. 2011[cit. 2011-20-04] Řetězový most ve Stádlci. Dostupný z WWW: www.fotoalpy.cz/galerie/jizni-cechy-pamatky-04-2008/.

Obr. č. 4: Koněspřežná železnice České Budějovice – Linz

Www.jiznicechy.cz [online]. 2011 [cit. 2011-20-04]. Koněspřežní železnice. Dostupné z WWW: www.jiznicechy.cz/cs-CZ/jizni-cechy/temata-a-aktivity/pamatky-a-turisticke-atraktivita.html.

Obr. č. 5: Důl Michal

www.rodinnevylety.cz [online]. 2011 [cit. 2011-20-04]. Důl Michal. Dostupný z WWW: www.rodinnevylety.cz/kam-s-detmi/kam-na-vylet-s-detmi/ostrava.

Obr. č. 6: Větrný mlýn v Kuželově

[Www.rodinnevylety.cz](http://www.rodinnevylety.cz) [online]. 2011 [cit. 2011-20-05]. Větrný mlýn. Dostupný z WWW:www.rodinnevylety.cz/kam-s-detmi/kam-na-vylet-s-detmi/vetrny-mlyn-v-kuzelove.

Obr. č. 7: Rozhledna Petřín

Www.info-vylety.cz [online]. 2011 [cit. 2011-20-04]. Rozhledna Petřín. Dostupný z WWW: www.info-vylety.cz/2009/08/praha-petrinska-rozhledna.